

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก
เชื่อมโยงแผนพัฒนาเศรษฐกิจพื้นที่รูปธรรม

การถอดบทเรียน และ
จัดทำแผนพัฒนาเชิงธุรกิจ
ภาคกรุงเทพฯ ปริมณฑลและตะวันออก
ประจำปี 2560

เศรษฐกิจและทุนชุมชนฐานราก

โดย สภาองค์กรชุมชน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก
เชื่อมโยงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
พื้นที่รูปธรรม
การถอดบทเรียน
และจัดทำแผนพัฒนาเชิงธุรกิจ
ภาคกรุงเทพฯ ปริมณฑล
และตะวันออก ประจำปี 2560

เศรษฐกิจและทุนชุมชนฐานราก
โดย สภาองค์กรชุมชน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

รายชื่อคณะทำงานสนับสนุนการเชื่อมโยงแผนพัฒนาเศรษฐกิจพื้นที่รูปธรรม
ภาคกรุงเทพฯ ปริมณฑลและตะวันออก ประจำปี 2560

1. น.ส.กนิษฐา ปรีชาพิชคุปต์ ที่ปรึกษาคณะขับเคลื่อนเศรษฐกิจ
และทุนชุมชนฐานราก
2. ดร.อนุรักษ์ เรืองรอบ ที่ปรึกษาคณะขับเคลื่อนเศรษฐกิจ
และทุนชุมชนฐานราก
3. นางสุภาณิทร จุมผา ประธานคณะขับเคลื่อนเศรษฐกิจ
และทุนชุมชนฐานราก
4. นายชาติชาย เหลืองเจริญ ประธานคณะขับเคลื่อนเศรษฐกิจ
และทุนชุมชนฐานราก
5. น.ส.คัคนางค์ สุวรรณทัต ผู้แทนภาคี (สำนักงานกองทุนฟื้นฟู
และพัฒนาเกษตรกร)
6. น.ส.นิลวรรณ ทุนคุ้มทอง ผู้แทนภาคี (องค์การบริหารการพัฒนา
พื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน
องค์การมหาชน)
7. นายพล พลพนาธรรม ประชาสังคม
8. นายชาติชาย ยอดมิ่ง คลัสเตอร์ท่องเที่ยวโดยชุมชน
9. นางนพรัตน์ สอนวิทย์ คลัสเตอร์ท่องเที่ยวโดยชุมชน
10. นายปัญญา ลำลี คลัสเตอร์สถาบันการเงิน
11. นางรัชนิกร จันทร์บริบูรณ์ คลัสเตอร์การแปรรูปผลผลิตชุมชน
12. นายสุนทร คมคาย คลัสเตอร์เกษตรอินทรีย์
13. นายเอกชัย สุวรรณงาม คลัสเตอร์ตลาดชุมชน
14. นางกมลวรรณ รุจิอาจ เลขานุการ
15. นายสุรศักดิ์ เขียวอารีย์ เลขานุการ

เกริ่นนำ

ระยะเวลากว่าสองปีตั้งแต่ปี 2558-2560 ที่ทางคณะทำงานโครงการสนับสนุนการเชื่อมโยงแผนพัฒนาเศรษฐกิจพื้นที่รูปธรรม ภาคกรุงเทพฯ ปริมณฑล และตะวันออก ได้ดำเนินโครงการใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งสร้างพลังชุมชนจากฐานราก ด้วยระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน โดยมีสภาองค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือ เป็นการทำงานทั้งสองส่วนไปพร้อมๆ กัน คือทำให้สภาองค์กรชุมชนมีความแข็งแรงและทำให้พี่น้องกลุ่มองค์กรในชุมชนมีความเข้มแข็งด้วยเศรษฐกิจและทุนของชุมชนตนเอง เน้นนำหนักการทำงานไปทำงานปากท้องมากขึ้น ใช้แนวทางการเสริมสร้างกระบวนการในพื้นที่ โดยมีสภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการเคลื่อนงานเศรษฐกิจฐานรากเพื่อตอบโจทย์ “สมาชิกได้” ภายใต้วิถีวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง ซึ่งต่อมาจึงเรียกว่า **ระบบเศรษฐกิจฐานราก**

“ระบบเศรษฐกิจฐานราก” คือระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการช่วยเหลือเอื้อเพื่อซึ่งกันและกัน เป็นระบบที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาด้านอื่นๆ ในพื้นที่ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่น

คณะทำงานฯ ได้ใช้แนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยกลุ่มองค์กรในชุมชนท้องถิ่น เกิดระบบห่วงโซ่ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ อย่างครบวงจร ได้สร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูปผลผลิตมาเป็นอาหารที่ปลอดภัยและผลิตภัณฑ์ชุมชนที่หลากหลาย การตลาดทั้งภายในและภายนอก เกิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการสื่อสารสิ่งที่ชุมชนมีโดยคนในชุมชน สิ่งทั้งหลายเหล่านี้เกิดขึ้นได้บนความร่วมมือและความตั้งใจของพี่น้องสภาองค์กรชุมชนในทุกๆ พื้นที่

การทำงานที่มุ่งเน้นกระบวนการรวมกลุ่ม การจัดการระบบการเงินของชุมชน การจัดการทุนชุมชนที่ครอบคลุมทุนทางสังคม คน ดิน น้ำ ป่า การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้านทั้งภายในและภายนอก มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งขั้นพื้นฐานและก้าวหน้าตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สร้างความร่วมมือในทุกระดับและทุกมิติเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย มีคุณธรรม จริยธรรม มีความเป็นเจ้าของร่วมกันและผู้คนในพื้นที่ของชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการทำงาน นับได้ว่าได้เกิดรูปธรรมการทำงานพอสมควร มีการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหาร ด้วยการผลิตอาหารปลอดภัย สร้างรายได้อย่างมั่นคงที่เครือข่ายสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว ปราชินบุรี การสร้างกลไกการตลาดชุมชนใกล้เคียงในพื้นที่ของเครือข่ายสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองม่วง สระแก้ว การแปรรูปผลผลิตด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลายในพื้นที่ของเครือข่ายสภาองค์กรชุมชนตำบลเกาะหวาย นครนายก การเชื่อมโยงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเครือข่ายสภาองค์กรชุมชนจังหวัดระยอง และที่ตลาดน้ำวัดสองคลอง โดยสภาองค์กรชุมชนเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร รวมทั้งการสร้างจุดขายที่มหาลัษีชานาผ่านกิจกรรมชุมชนตลอดทั้งปีที่เครือข่ายสภาองค์กรชุมชนตำบลบึงกาสามปทุมธานี นี่เป็นส่วนเล็กส่วนหนึ่งในการทำงานในพื้นที่ของพี่น้องเครือข่าย

สภาองค์กรชุมชน ที่พี่น้องได้ช่วยกันทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจฐานรากที่แท้จริงในพื้นที่ของตนเอง

ขอบคุณพี่น้องขบวนองค์กรชุมชน กลุ่มกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ ที่ได้ร่วมกันสร้างปรากฏการณ์ของชุมชนฐานราก ที่ใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือในการทำงาน ขอขอบคุณคณะทำงานโครงการสนับสนุนการเชื่อมโยงแผนพัฒนาเศรษฐกิจพื้นที่รูปธรรมทุกท่านที่ได้ช่วยกันอย่างแข็งขัน มุ่งมั่น ตั้งใจ กลายเป็นประวัติศาสตร์เรื่องหนึ่งในงานพัฒนาของพี่น้องภาคกรุงเทพฯ ปริมณฑล และตะวันออก ซึ่งได้ปรากฏในงานเอกสารเล่มนี้ และหน่วยสนับสนุนคือสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่ให้สำนักงานภาคคอยประคับประคองการทำงานของพี่น้องให้สำเร็จลุล่วงไปได้ในระดับหนึ่ง หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารเล่มนี้จะเป็นแรงบันดาลใจให้กับพี่น้องในการขับเคลื่อนงานเศรษฐกิจชุมชนฐานรากต่อไป และต่อไป

ด้วยความเคารพ

ชาติชาย เหลืองเจริญ

ประธานคณะขับเคลื่อนเศรษฐกิจและทุนชุมชนฐานราก

ภาคกรุงเทพฯ ปริมณฑล และตะวันออก

30 ธันวาคม 2560

สารบัญ

รายชื่อคณะทำงานสนับสนุนการเชื่อมโยงแผนพัฒนาเศรษฐกิจพื้นที่รูปธรรม ภาคกรุงเทพฯ ปริมณฑล และตะวันออก	2
เกริ่นนำ	3
ส่วนที่ 1 ความสำคัญและความเป็นมาของโครงการ	9
ส่วนที่ 2 กลุ่มตัวอย่างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก โดยสภาองค์กรชุมชน	11
2.1 กลุ่มตัวอย่างพื้นที่เศรษฐกิจชุมชนฐานราก โดยสภาองค์กรชุมชน	11
2.2 หัวข้อกิจกรรมการถอดบทเรียนและแผนพัฒนาเชิงธุรกิจ	12
ส่วนที่ 3 ผลการดำเนินงานพื้นที่ตัวอย่างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก	13
เรื่องที่ 1 ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ สภาองค์กรชุมชน ตำบลเขาไม้แก้ว จังหวัดปราจีนบุรี	14
เรื่องที่ 2 ด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน) สภาองค์กรชุมชนเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	21

เรื่องที่ 3	ด้านการทำเกษตรทางเลือก (ศาสตร์พระราชา) สภาองค์กรชุมชนตำบลบึงกาสาม จังหวัดปทุมธานี	28
เรื่องที่ 4	ด้านการแปรรูปด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลเกาะหวาย จังหวัดนครนายก	32
เรื่องที่ 5	ด้านการจัดการตลาดชุมชน สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองม่วง จังหวัดสระแก้ว	38
เรื่องที่ 6	ด้านการสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนฐานราก ระดับจังหวัด จังหวัดระยอง	43
ส่วนที่ 4	บทเรียนและข้อค้นพบจากพื้นที่ตัวอย่าง	49
ส่วนที่ 5	ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก	53
5.1	ข้อเสนอแนะต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน	53
5.2	ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานในระดับนโยบาย	54
ภาคผนวก		57
	แนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก	57
	รูปภาพประกอบ 6 พื้นที่ตัวอย่าง	66

ส่วนที่ 1

ความสำคัญและ ความเป็นมาของโครงการ

ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และการดำเนินโครงการสนับสนุนการเชื่อมโยงแผนพัฒนาเศรษฐกิจพื้นที่รูปธรรม ได้เกิดผลผลิตและกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ต่างๆ ของภาคกรุงเทพฯ ปริมณฑล และตะวันออก โดยเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นที่ที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ของแต่ละรูปแบบกิจกรรม ซึ่งหลายๆ ชุมชน คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น จนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มผู้ที่เข้าร่วมจากกิจกรรมโครงการที่ได้จัดทำขึ้น แต่ในหลายๆ ชุมชน ถึงแม้จะยังไม่สามารถเกิดรายได้ที่มั่นคง แต่ก็เกิดการรวมกลุ่มกันขึ้น ร่วมมือกันทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนของตน นอกจากนี้ยังมีอีกหลายชุมชนที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ ที่ต้องเข้าไปสร้างการพัฒนาทางเศรษฐกิจกันต่อไป

การขับเคลื่อนโครงการเศรษฐกิจฐานรากโดยชุมชน และใช้สถาบันองค์กรชุมชนเป็นกลไกในการขับเคลื่อน ได้เกิดขึ้นแล้ว โดยแต่ละโครงการ แต่ละกิจกรรม ทั้งที่ประสบความสำเร็จและที่ยังไม่เกิดผลทางเศรษฐกิจ ต่างล้วนมีชุดประสบการณ์ เป็นประสบการณ์ที่มีชีวิต เป็นรอยทางของครู ที่ควรค่าแก่

การศึกษาเรียนรู้ ทางคณะทำงานโครงการสนับสนุนการเชื่อมโยงแผนพัฒนาเศรษฐกิจพื้นที่รูปธรรม ภาคกรุงเทพฯ ปริมณฑล และตะวันออก จึงได้จัดทำโครงการการถอดบทเรียนและทำแผนพัฒนาเชิงธุรกิจเศรษฐกิจชุมชนฐานรากโดยสภาองค์กรชุมชนขึ้น

คณะทำงานโครงการสนับสนุนการเชื่อมโยงแผนพัฒนาเศรษฐกิจพื้นที่รูปธรรม ภาคกรุงเทพฯ ปริมณฑล และตะวันออก หวังว่าการถอดบทเรียนนี้ จะสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เติบโตใหญ่เข้มแข็ง เป็นลมใต้ปีกที่หนุนเสริมให้ชุมชนเข้าใจและสามารถพัฒนาศักยภาพในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของตนเองด้วยแผนธุรกิจ มีข้อมูลตัวเลขทางสถิติ และบริหารต้นทุนจนสามารถสร้างกำไรหล่อเลี้ยงเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งเติบโตใหญ่ได้

ทั้งนี้ กระบวนการถอดบทเรียนได้คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายจำนวน 6 กลุ่มที่แตกต่างกัน ทั้งในด้านการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และในระดับพื้นที่ เลือกใช้วิธีการศึกษาในรูปแบบจัดเวทีพูดคุยและสัมภาษณ์แบบกลุ่ม มีการกำหนดหัวข้อในการสัมภาษณ์แต่ละกลุ่มเป้าหมายเหมือนกัน หลังจากได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แล้วทางคณะทำงานจึงนำข้อมูลที่ได้อาแลกเปลี่ยนและประมวลผลการดำเนินงานร่วมกันอีกครั้ง

สุดท้าย ผลสรุปจากการถอดบทเรียนจะถูกนำไปทบทวนกับกลุ่มเป้าหมายทั้ง 6 กลุ่ม และจะเป็นบทเรียนขั้นต้นบทหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยชุมชนต่อไป...

ส่วนที่ 2

กลุ่มตัวอย่าง เศรษฐกิจชุมชนฐานราก โดยสภาองค์กรชุมชน

การดำเนินกิจกรรมการถอดบทเรียน และแผนพัฒนาเชิงธุรกิจ เป็นกิจกรรมย่อยจากโครงการสนับสนุนการเชื่อมโยงแผนพัฒนาเศรษฐกิจพื้นที่รูปธรรม ของภาคกรุงเทพฯ ปริมณฑล และตะวันออก ที่ได้แบ่งสรรงบประมาณปี 2560 ส่วนหนึ่งมาดำเนินกิจกรรม ทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมได้ดำเนินการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

2.1 กลุ่มตัวอย่างพื้นที่เศรษฐกิจชุมชนฐานราก โดยสภาองค์กรชุมชน

1. ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ สภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว จังหวัดปราจีนบุรี
2. ด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน) สภาองค์กรชุมชนเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร
3. ด้านการทำเกษตรทางเลือก (ศาสตร์พระราชา) สภาองค์กรชุมชนตำบลบึงกาสาม จังหวัดปทุมธานี

4. ด้านการแปรรูปด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาองค์กรชุมชนเทศบาล
ตำบลเกาะหวาย จังหวัดนครนายก
5. ด้านการจัดการตลาดชุมชน สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองม่วง
จังหวัดสระแก้ว
6. ด้านการสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนฐานรากระดับจังหวัด
จังหวัดระยอง

2.2 หวัข้อกิจกรรมการถอดบทเรียน และแผนพัฒนาเชิงธุรกิจ

1. ข้อมูลพื้นฐาน
2. ประสบการณ์การทำเศรษฐกิจชุมชนฐานราก
 - 2.1 จุดเริ่มต้นการทำงาน
 - 2.2 กลไกการดำเนินงาน
 - 2.3 การวางแผนการทำเศรษฐกิจชุมชนฐานราก
 - เป้าหมายของการทำงาน
 - แหล่งต้นทุนการผลิต
 - การตลาด และจำหน่ายสินค้า/บริการ
 - 2.4 แผนการทำงาน
 - 2.5 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
3. ข้อจำกัดและปัญหาในการทำเศรษฐกิจชุมชนฐานราก
4. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

ส่วนที่ 3

ผลการดำเนินงาน พื้นที่ตัวอย่าง เศรษฐกิจชุมชนฐานราก

กลุ่มตัวอย่างพื้นที่เศรษฐกิจชุมชนฐานรากโดยสภาองค์กรชุมชน

1. ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ สภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว จังหวัดปราจีนบุรี
 - ปกป้องแหล่งความมั่นคงทางอาหาร สืบสานภูมิปัญญาอาหารพื้นถิ่น สร้างคุณค่าดินด้วยเกษตรอินทรีย์ คุณภาพชีวิตดีสู่วิถีพึ่งตนเอง
2. ด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน) สภาองค์กรชุมชนเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร
 - สายน่าน้ำชีวิตสู่เศรษฐกิจตลิ่งชัน มหัศจรรย์เวนิสตะวันออก บางกอกเมือง 3 กรุง
3. ด้านการทำเกษตรทางเลือก (ศาสตร์พระราชา) สภาองค์กรชุมชนตำบลบึงกาสาม จังหวัดปทุมธานี
 - น้อมนำศาสตร์พระราชา สืบสานภูมิปัญญาวิถีชาวนาไทย

4. ด้านการแปรรูปด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาองค์กรชุมชนเทศบาล
ตำบลเกาะหวาย จังหวัดนครนายก
 - ปลาตุ๋นข้าวกระยาสุรสเลิศ ชูเชิดภูมิปัญญาท้องถิ่น กินเที่ยว
งานบุญข้าวจี๋ สืบสานวิถีชาวไทยพวน
5. ด้านการจัดการตลาดชุมชน สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองม่วง
จังหวัดสระแก้ว
 - ตลาดชุมชน โดยชุมชน คนหนองม่วง สร้างเศรษฐกิจ
ฐานราก
6. ด้านการสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนฐานรากระดับจังหวัด
จังหวัดระยอง

เรื่องที่ 1

ด้านการทำเกษตรอินทรีย์

สภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว จังหวัดปราจีนบุรี

1. ข้อมูลพื้นฐาน

- ประเภท การเกษตร (เกษตรอินทรีย์) เพื่อการบริโภคและผลิต
จำหน่ายสินค้า
- สมาชิก 38 ครัวเรือน
- พื้นที่ ประมาณ 500 ไร่
- รายได้ ประมาณ 2,000 – 20,000 บาท ต่อสัปดาห์ และต่อครัวเรือน
- แนวคิดของการทำเศรษฐกิจชุมชนฐานราก แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
- เป้าหมายของการทำงาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้ประกอบ
อาชีพเกษตรกร และการมีทรัพยากรกิน ใช้ อยู่ ที่ดีของคน
ตำบลเขาไม้แก้ว และสังคม

- **จุดเริ่มต้นของการทำงาน** เกิดจากการเคลื่อนไหวต่อสู้กับโรงไฟฟ้าชีวมวล เพื่อให้ภาคประชาชนได้รับการมีส่วนร่วมที่แท้จริง จนเกิดเป็นการรวมกลุ่ม และนำเรื่องเกษตรอินทรีย์มาใช้ในการเคลื่อนไหว
- **กลไกการทำงาน** การเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ครอบคลุมเครือข่ายสมาชิก 8 ตำบล ในพื้นที่ 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดนครนายก
- **การดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานรัฐ** เกิดการประสานการทำงานกับรัฐ โดยทั้งสองฝ่ายต่างเรียนรู้และใช้ประโยชน์จากการทำงานร่วมกัน
- **แผนการทำงาน** มีการวางแผนเป็นรายสัปดาห์ รายเดือน และรายปี เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตร ถือเป็นผลผลิตที่มีความอ่อนไหวสูง ต้องพิจารณาการทำงานจากหลากหลายปัจจัย จึงต้องวางแผนการผลิตเป็นระยะ

2. ประสบการณ์การกำเริบขบวนการชุมชนฐานราก

2.1 จุดเริ่มต้นของการทำงาน การประกอบอาชีพเกษตรกรรมถือเป็นหนึ่งในกลุ่มอาชีพที่คนไทยส่วนใหญ่และคนตำบลเขาไม้แก้วเองเลือกที่จะประกอบอาชีพนี้ เนื่องจากความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ สภาพภูมิอากาศ และการทำเกษตรมาแต่บรรพบุรุษ ที่ตำบลเขาไม้แก้ว มีการรวมตัวกันทำเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นทางการในปี 2555 โดยมีจุดเริ่มต้นจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนทั้งที่ประกอบอาชีพเกษตรกรและไม่ได้ประกอบอาชีพเกษตรกร เพื่อเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าชีวมวลในพื้นที่ซึ่งสาเหตุของการออกมาเคลื่อนไหวกลุ่มคนกว่าหนึ่งพันคน ก็เนื่องมาจากการถูกอ้างสิทธิที่จะจัดตั้งโรงไฟฟ้าชีวมวลในพื้นที่ได้ ทั้งๆ ที่ชาวบ้านเองไม่มีส่วนรู้เห็น จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเคลื่อนไหวในลักษณะกลุ่มและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น ในขณะเดียวกันคนกลุ่มนี้ได้ทำงานเชื่อมโยง

กลุ่มเกษตรอินทรีย์สนามชัยเขต ทางหน่วยงานมีการส่งเสริมเรื่องการทำเกษตรแบบอินทรีย์ จึงส่งผลให้มีกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่เริ่มเห็นว่าสามารถนำเรื่องของการทำเกษตรอินทรีย์มาเป็นแนวทางในการต่อรองได้ จึงเกิดกลุ่มย่อยในการทำเกษตรอินทรีย์ขึ้น โดยเริ่มต้นจาก 4 – 5 ครอบครัว มีองค์การบริหารส่วนตำบลเขาไม้แก้วเข้ามาสนับสนุนข้อมูลการทำเกษตรอินทรีย์ในช่วงปี 2556 – 2558 เกิดนักเกษตรรุ่น 1 ของตำบล แต่เมื่อทำถึงรุ่นที่ ๒ ก็ได้สิ้นสุดโครงการลงเนื่องจากกลุ่มเกษตรรุ่น 1 ถึง รุ่น ๒ สามารถสานต่อโครงการได้เองด้วยวิธีการธรรมชาติ

2.2 กลไกการทำงาน การขับเคลื่อนการทำเกษตรอินทรีย์ในปัจจุบันของตำบลเขาไม้แก้ว ถือเป็นประเด็นสำคัญที่หน่วยงานในพื้นที่ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้หยิบยกมาเป็นประเด็นในการทำงานที่สอดคล้องกับลักษณะงานของหน่วยงานตน กล่าวคือหน่วยงานในมิติสุขภาพหรือสาธารณสุขได้นำเรื่องเกษตรอินทรีย์มาเชื่อมโยงกับหลักโภชนาการ การบริโภคอาหารที่ปลอดภัย สถาบันการศึกษาได้ส่งเสริมการทำแปลงเกษตรในโรงเรียน เพื่อการเรียนรู้และการผลิตเพื่อบริโภคของเด็กนักเรียน หน่วยงานด้านสังคมได้สนับสนุนการให้ความรู้การทำเกษตรอินทรีย์ และส่งเสริมเป็นการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้หลัก เป็นต้น นอกจากนี้บริบทของหน่วยงานในพื้นที่ที่สนับสนุนเรื่องการทำเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่แล้ว บริบทของกลุ่มผู้ทำเกษตรอินทรีย์เขาไม้แก้วเองก็ได้ทำงานในระบบการบริหารเชิงราบ ไม่มีใครมีอำนาจเหนือใคร แต่ทำงานในระบบการมีส่วนร่วม แบ่งบทบาทหน้าที่ตามความถนัด และใช้การประชุมเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ส่วนการจับมือเชื่อมโยงการทำเกษตรอินทรีย์ในระดับเครือข่ายนั้น มีการประสานกับภาคีพื้นที่ที่ทำเกษตรอินทรีย์ในตำบลอื่น 8 ตำบล ครอบคลุม 2 จังหวัด คือจังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดปราจีนบุรี โดยการทำงานมีความสัมพันธ์ในลักษณะพึ่งพากัน คือ

การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในการทำเกษตร การหาช่องทางการตลาดร่วมกัน เป็นต้น แต่ก็มีการระบายและซื้อตกลงที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน เช่น การปลูกพืชไม่ซ้ำกัน การติดต่อซื้อขายผลผลิต โดยจะไม่สามารถรับส่งผลผลิตเองได้โดยตรง จะต้องมีการเข้าที่ประชุมเครือข่ายก่อนจัดส่ง เป็นต้น

2.3 การวางแผนการทำเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

● **เป้าหมายของการทำงาน** ก็เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรและคนตำบลเขาไม้แก้วที่ครอบคลุมในทุกมิติของชีวิตและทุกช่วงวัย และมีทรัพยากร “กิน ใช้ อยู่” คือการมีความมั่นคงด้านอาหาร การมีอาหารบริโภคที่ปลอดภัย และการนำไปสู่รายได้จากการทำเกษตรอินทรีย์ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง รัชกาลที่ 9 รวมทั้งเป้าหมายที่จะไปสู่การเป็น Organic Community ในอนาคต

● **แหล่งต้นทุนการผลิต** คณะทำงานกลุ่มเกษตรกรตำบลเขาไม้แก้ว วางกรอบในการสร้างระบบการบริหารทุนรวม สำหรับกลุ่มเกษตรกรที่ไม่มีที่เพาะปลูก โดยมีแปลงเกษตรขนาดใหญ่ของนายสุนทร คมคาย เปิดให้เข้ามาเพาะปลูก โดยเสียค่าเช่าจ่ายน้ำไฟตามจำนวนที่ใช้ไป ส่วนเกษตรกรที่มีที่เพาะปลูกเป็นของตนเองรวมทั้งเกษตรกรในพื้นที่แปลงใหญ่ ในฐานเครือข่ายสมาชิกตำบลเขาไม้แก้ว จะต้องออมเงินกับกลุ่ม เดือนละ 100 บาท นอกจากนี้ในการส่งขายไปยังตลาดเขียวจะมีการหักส่วนแบ่ง 16% จัดสรร 10% สำหรับผู้ขายและการนำส่งอีก 6% สำหรับสมทบเข้ากลุ่ม เพื่อให้เงินจำนวนนี้ถูกนำไปแก้ไขปัญหให้กับสมาชิกที่มีความจำเป็น

● **การตลาด และจำหน่ายสินค้า/บริการ** แหล่งตลาดที่ทางกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เขาไม้แก้ว ส่งผลผลิตไปจำหน่าย ได้แก่ เลมอนฟาร์ม โรงพยาบาลกบินทร์บุรี กลุ่มตลาดเขียว ตลาดในชุมชน และการจำหน่ายโดยตรงที่ศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ โดยการจำหน่ายจะเป็นการรวบรวม

ผลผลิตจากสมาชิกในกลุ่มเพื่อส่งผลผลิตไปยังตลาดต่างๆ ดังนี้ แหล่งที่หนึ่ง เลมอนฟาร์ม โดยผ่านทางกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์อำเภอสนามชัยเขต จะมารับผลผลิตแล้วส่งไปยังเลมอนฟาร์ม กลุ่มสนามชัยเขตจะรับซื้อผลผลิตของสมาชิกที่ผ่านการรับรองของกลุ่ม ในราคาประกันตามที่มีการตกลงกันในแต่ละปี ซึ่งราคาจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับชนิดของผลผลิต แต่จะเป็นราคาที่สูงกว่าราคาในท้องตลาด แหล่งที่สอง โรงพยาบาลกบินทร์บุรี เป็นการจำหน่ายในนามกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ตำบลเขาไม้แก้ว สมาชิกจะส่งผลผลิตพร้อมรายการสินค้ามารวมกัน ณ จุดรวม แล้วนำมาจำหน่ายที่โรงพยาบาลกบินทร์บุรี แหล่งที่สาม กลุ่มตลาดเขียว ได้แก่ การส่งจำหน่ายในนามกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์สนามชัยเขต เช่นเดียวกับตลาดอื่นๆ โดยส่งไปยังอาคารรีเจ้นท์ เฮาส์ และโรงพยาบาลตำรวจ แหล่งที่สี่ ตลาดชุมชน เป็นการจำหน่ายผลผลิตในตลาดชุมชน (ตลาดนัดชุมชน) และแหล่งที่ห้า ศูนย์การเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์เขาไม้แก้ว เป็นการขายโดยตรงจากกลุ่มผู้บริโภคเป็นคนในชุมชนเอง หรือผู้ที่สัญจรผ่าน

วัน \ ตลาด	เลมอนฟาร์ม	sw. กบินทร์บุรี	ตลาดเขียว	ตลาดนัดชุมชน	ศูนย์การเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์
จันทร์		✓			✓
อังคาร	✓				✓
พุธ			✓		✓
พฤหัสบดี					
ศุกร์	✓	✓			✓
เสาร์					
อาทิตย์	✓			✓	✓

2.4 แผนการทำงาน การทำเกษตรอินทรีย์ของตำบลเขาไม้แก้ว แบ่งเป็นพืชรายได้หลัก จะสามารถเก็บผลผลิตได้ 4 วันต่อสัปดาห์ การวางแผน จะวางแผนเป็นรายสัปดาห์ หรือรายเดือน เนื่องจากพืชที่ปลูกเป็นพืชระยะสั้น แต่สำหรับกรณีเกษตรกรที่ปลูกพืชไม้ผลด้วย จะสามารถวางแผนระยะยาวได้ ในส่วนของการวางแผนระดับเครือข่าย จะมีการจัดประชุมเพื่อวางแผนการผลิตเป็นประจำทุกเดือน และจัดทำรายงานสรุปเป็นประจำปี ว่าเมื่อปลูกแล้วได้ผลผลิตเป็นอย่างไร วิเคราะห์ประมวผลว่าสามารถปลูกพืชชนิดนั้นๆ ต่อไปได้หรือไม่

แผนการพึ่งพานวัตกรรมสมัยใหม่ คณะทำงานกลุ่มเกษตรกรตำบลเขาไม้แก้วมองว่าแต่ละคนต่างมีเทคนิคในการทำงานเป็นของตนเอง มีการแบ่งปันองค์ความรู้ตามความเหมาะสม อีกทั้งนวัตกรรมจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้เรียนรู้จากการผลิต และนำมาประเมินกับต้นทุน ซึ่งสนับสนุนให้ทดลองผลิตเครื่องมือเองมากกว่าก็ซื้อ เป็นเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นเอง เพื่อตอบสนองต่อปัญหาของตนเอง

2.5 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ตั้งแต่เริ่มต้นของการทำเกษตรอินทรีย์เพื่อรวมกลุ่มของคนในตำบลในการต่อสู้กับโรงไฟฟ้าชีวมวล เมื่อมาย้อนดูถึงความมุ่งหวังในเป้าประสงค์นั้นถือว่าการรวมกลุ่มของเกษตรกรตำบลเขาไม้แก้วมาถึงจุดที่เรียกว่าประสบความสำเร็จจนนำไปสู่การขยายผลต่อไป ทั้งนี้การทำเกษตรอินทรีย์ จากเพียงการลดรายจ่ายครัวเรือน กลายเป็นเรื่องของการมีรายได้จากค้าขาย จนเติบโตเป็นวงจรเครือข่ายที่สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร กล่าวคือในหนึ่งครัวเรือนหากทำเกษตรอินทรีย์ในฐานะสมาชิกเครือข่ายกับสนามไชยเขต (ช่องทางการตลาดขนาดใหญ่ที่สุด) จะสร้างรายได้ได้ถึงวันละ 4,000 – 20,000 บาทต่อวันที่จัดส่ง (รอบการส่ง 4 วันต่อสัปดาห์) ในรอบหนึ่งเดือนเกษตรกรรายนั้นๆ จะมีเงินหมุนเวียนอย่างน้อย 80,000 บาท ต่อเดือน ไม่นับรวมหากเกษตรกรรายนั้นจะปลูกพืชไม้ผลที่ขายตามฤดูกาล เป็นยอดการเงินของเกษตรกรในกลุ่มตำบลเขาไม้แก้วที่ได้วางระบบการทำงานอย่างมีระเบียบไว้

3. ข้อจำกัดและปัญหาในการทำเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

- 3.1 ผู้ที่จะทำเกษตรอินทรีย์จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในระดับเชี่ยวชาญ เนื่องจากความหลากหลายของพืชผล โดยพืชผักชนิดหนึ่ง วิธีการปลูก ก็จะมีวิธีการปลูก การดูแลแตกต่างกันไป
- 3.2 มาตรฐานการรับรองผลผลิต (3 มาตรฐาน) มีกฎข้อห้ามในการผลิตที่ซับซ้อนกัน
- 3.3 เกษตรกรขาดความรู้ในการเก็บรักษาผลผลิตให้ยืดระยะเวลามากขึ้น
- 3.4 การจัดเก็บข้อมูล ได้แก่ การบันทึกปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต ผลผลิตที่เกิดขึ้น และต้นทุนที่ใช้
- 3.5 ความละเอียดอ่อนของการขอรับรองมาตรฐาน สำหรับพืชที่อยู่ใกล้เคียงกับพืชเคมี โดยจะต้องสร้างแนวกันพืชเคมี ตามกฎของมาตรฐานการรับรองนั้นๆ
- 3.6 ผลผลิตทางการเกษตร เป็นผลผลิตที่มีความอ่อนไหวสูง มีวิธีการปลูกแตกต่างกัน เก็บรักษายาก และมีระยะเวลาสั้น
- 3.7 ทรัพยากรน้ำ พื้นที่ต้นน้ำอยู่บริเวณขอบกระทะ ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการขุดสระ เพื่อความเหมาะสมของพืชที่ปลูก
- 3.8 สังคมทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคยังมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเกษตรอินทรีย์ยังไม่พอ

4. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

- 4.1 การจัดอบรมเรื่องเกษตรอินทรีย์ในรูปแบบ leaning by doing พร้อมทั้งสนับสนุนอุปกรณ์ในการปฏิบัติจริง
- 4.2 การให้ความรู้และสนับสนุนการศึกษาดูงานนอกพื้นที่ เพื่อนำมาพัฒนา กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ต่อไป

- 4.3 การนำเสนอเรื่องเกษตรอินทรีย์ให้กับสังคมที่ให้ความรู้ความเข้าใจทั้งฝ่ายผู้ผลิตและผู้บริโภค
- 4.4 พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชุมชน เพื่อพักผ่อนและเรียนรู้ในชุมชนเกษตรอินทรีย์
- 4.5 ประสานหน่วยงานภาคีเครือข่าย ผู้ส่งเสริมวิจัยปัจจัยการผลิตเกษตรอินทรีย์

เรื่องที่ 2

ด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน)

สภาองค์กรชุมชนเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

1. ข้อมูลพื้นฐาน

- **ประเภท** การท่องเที่ยว (ตลาดน้ำวิถีชุมชน) เพื่อการผลิตจำหน่ายสินค้าและบริการ
- **สมาชิก** 62 ร้านค้า
- **พื้นที่** ภายในวัดตลิ่งชัน โดยแบ่งเป็น 4 โซนกิจกรรม (โซน A B C และ D)
- **รายได้** 2,000 บาท ต่อสัปดาห์ และต่อครัวเรือน (ประกอบธุรกิจเฉพาะวันเสาร์ - อาทิตย์)
- **เป้าหมายของการทำงาน** เพื่อสนับสนุนให้คนในชุมชนมีอาชีพและมีรายได้อย่างยั่งยืน อนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีถิ่น

- **จุดเริ่มต้นของการทำงาน** เกิดจากการเจริญเติบโตของความเป็นเมือง
เส้นทางคมนาคมสายรถไฟฟ้ามหานคร (เส้นทางสีม่วง – ตลิ่งชัน) ตัดลง
บนพื้นที่กึ่งหนึ่งของตลาดน้ำตลิ่งชัน (ตลาดในพื้นที่ใกล้เคียง) จึงมี
ความพยายามพัฒนาตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชันให้สามารถตัดเทียม
เป็นคู่ค้าในการทำตลาดได้
- **กลไกการทำงาน** การดำเนินการโดยชุมชนเป็นตัวหลัก มีสภาองค์กร
ชุมชนเขตตลิ่งชันเป็นเวทีพูดคุยและประสานงานกับหน่วยงานรัฐเพื่อ
การสนับสนุนในด้านต่างๆ
- **การดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานรัฐ** รัฐทำหน้าที่สนับสนุนและให้
ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ มาโดยตลอด
- **แผนการทำงาน** มีการวางแผนการดำเนินงานโดยคิดพิจารณาต่อยอด
จากกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ ซึ่งจะดำเนินการในเชิงคุณค่าสู่มูลค่าในแต่ละ
กิจกรรม ให้เกิดความกินดี อยู่ดี มีสุข ของคนในชุมชน

2. ประสบการณ์การกำเริบเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

2.1 จุดเริ่มต้นของการทำงาน ในอดีตกรุงเทพมหานคร แบ่งพื้นที่
เป็น 2 ฝั่ง คือ พื้นที่ฝั่งกรุงเทพฯ และฝั่งธนบุรี โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาเป็น
จุดแบ่งพื้นที่ตามสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ ฝั่งธนเป็นสวนเกษตร มีคูคลอง
น้อยใหญ่จำนวนมากกว่า 30 คลอง การประกอบอาชีพส่วนมากจะเป็นเกษตรกร
เป็นชาวสวน ผัก ผลไม้ ดอกไม้ ซึ่งการนำผลผลิตออกจำหน่ายโดยลงเรือ
ออกตามคลองไปสู่ตลาดในเมือง สภาพความเป็นอยู่ชาวสวนจะสร้างอาคาร
ที่พักเป็นเรือนไทย มีเรือลักษณะต่างๆ เป็นพาหนะในการนำผลผลิตการเกษตร
ออกจำหน่าย หรือการเดินทางสู่เส้นทางการติดต่อ ณ ถิ่นต่างๆ ซึ่งในอดีตเดิม
เขตตลิ่งชันเป็นเมืองหน้าด่านในสมัยโบราณ จะใช้ชื่อ “เมืองธนบุรีศรีสมุทร”
หรือ “ขนอนบางกอก”

วัดตลิ่งชันเป็นวัดที่มีอายุกว่า 100 ปี ตั้งอยู่ในระแวกสวนผลไม้ มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ พระประธานในอุโบสถ รูปเหมือนอดีตเจ้าอาวาสที่ประชาชนทั่วไปสักการะบูชาตลอด สภาภูมิศาสตร์วัดตลิ่งชันเป็นพื้นที่ประกอบด้วยคลองชักพระอยู่หน้าวัด และคลองวัดตลิ่งชันอยู่ข้างวัด นับว่าเป็นวัดที่มีบรรยากาศและสามารถชมทัศนียภาพธรรมชาติริมคลองมีเรือวิ่งสัญจรตลอดวัน

ตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน เกิดขึ้นเมื่อ 12 ม.ค. 2556 เป็นการรวมตัวของประชาชน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมจำหน่าย ประกอบกับได้แรงผลักดันจากท่านเจ้าอาวาสวัดตลิ่งชัน ผู้นำชุมชน และกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนได้ผนึกกำลังสร้างอาชีพเสริม ร่วมจำหน่ายสินค้าบริเวณริมคลอง เชิญชวนนักท่องเที่ยว ที่เดินทางมาตลิ่งชันได้พักผ่อน ชมสายน้ำคลองชักพระ และคลองวัดตลิ่งชัน ชมกระแสน้ำและเรือสัญจรไปมา มีอาหารที่หลากหลายรับประทาน

จากการเจริญเติบโตของเมือง กล่าวคือผังเมืองในอนาคตเส้นทางคมนาคมรถไฟสายสีแดง (เส้นทางศิริราชถึงตลิ่งชัน) จะมีสถานีรถไฟฟ้ามารวมตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน บริเวณหน้าเขตตลิ่งชัน ทางผู้อำนวยการเขตตลิ่งชันจึงนำสถานการณ์ดังกล่าวมาเป็นโอกาสที่ให้ชาวบ้าน ภาคประชาชน ีรับเร่งพัฒนาตลาดขึ้น แต่เดิมก่อนปี 2547 พื้นที่ตลาดน้ำตลิ่งชันมีการทำตลาดทางน้ำ (เกิดโดยธรรมชาติ) จึงย้ายขึ้นมาทำตลาดบนบก แต่ก็อยู่ในรูปแบบการบริหารจัดการแบบเอกชน หลังจากนั้นคณะกรรมการชุมชนที่อยู่บริเวณดังกล่าวจึงร่วมกันวางแผน ประสานติดต่อกับเจ้าอาวาสวัดตลิ่งชัน เพื่อขอใช้พื้นที่ทำตลาดน้ำ ในปี 2556 เริ่มดำเนินการตั้งตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชันขึ้น พ่อค้าแม่ค้าที่มากำขายส่วนใหญ่ไม่ได้ย้ายมาจากตลาดน้ำตลิ่งชัน แต่กลับเป็นกลุ่มพ่อค้าแม่ค้ารายใหม่ที่เป็นคนในชุมชนด้วยตัวเอง ดำเนินการค้าขายทุกวันเสาร์และอาทิตย์

2.2 กลไกการทำงาน ของตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยในภาคประชาชน ที่ถือเป็นหน่วยใหญ่ที่สุดใน

การดำเนินงาน ใช้ชื่อการทำงานในนามสภาองค์กรชุมชนเขตตลิ่งชัน มีระบบบริหารการทำงานเพื่อวางแผน ประสานงาน และทบทวนในทุกประเด็นงาน โดยชูเรื่องเศรษฐกิจชุมชน เป็นเรื่องสำคัญในการเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นงานเรื่องอื่นๆ โดยเชื่อมโยงทุกประเด็นงานได้เมื่อปี 2557 เนื่องจากได้รับงบประมาณเสริมสร้างฯ ปี 2557 เพื่อพัฒนาศักยภาพของคนในพื้นที่โดยมีสภาองค์กรชุมชนเขตตลิ่งชันเป็นเวทีพูดคุย และประเด็นงานอื่นๆ

บทบาทของหน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานเขตตลิ่งชันถือเป็นหน่วยงานภาครัฐหลัก ที่ร่วมวางแผนบริหารจัดการพื้นที่อย่างต่อเนื่อง แต่กลับสนับสนุนเป็นรูปแบบการทำตลาดนัดมากกว่าตลาดน้ำ ต่อมาคณะกรรมการจึงปรึกษาหารือกันเพื่อบูรณาการเป็นตลาดน้ำพื้นที่วิถีชีวิตของคนที่อยู่กับคลอง โดยได้รับการสนับสนุนจาก ททท. ในปี 2558 มาจัดการขยายพื้นที่ และสร้างห้องน้ำเพื่อบริการความสะดวก แต่ติดขัดเรื่องของการส่งมอบงาน ต่อมาสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้เข้ามาสำรวจและเสนอแนะวิธีการทำตลาดโดยคนในชุมชน และหน่วยงานอื่นๆ อีกมากมายที่เข้ามาสนับสนุนกิจกรรมภายในตลาดในด้านต่างๆ ถือได้ว่าการทำตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชันได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี

2.3 การวางแผนการทำเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

● เป้าหมายของการทำงาน เพื่อสนับสนุนให้คนในชุมชนมีอาชีพและมีรายได้อย่างยั่งยืน

● แหล่งต้นทุนการผลิต ทางคณะทำงานตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชันได้มีการจัดตั้งกองทุนกลุ่มวิสาหกิจ โดยดำเนินการให้พ่อค้าแม่ค้าแต่ละร้านค้า เข้าร่วมออมทรัพย์เดือนละ 100 บาท เป็นข้อตกลงที่สมาชิกต้องออมทุกคน เพื่อนำเงินในกองทุนดังกล่าวมาขยายและพัฒนาตลาดต่อไป และมีกลุ่มออมทรัพย์ชื่อว่ากลุ่มองค์กรสวัสดิการชุมชนบ้านคูคลอง (เครดิตยูเนียน) เป็นที่ให้กู้ยืมเงินจากกลุ่มวิสาหกิจของตนเองยังมีเงินหมุนเวียน

ไม่เพียงพอ กล่าวได้ว่าต้นทุนส่วนใหญ่ในการทำตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน มาจากทุนของพื้นที่จัดการตนเองโดยมีวัดให้พื้นที่จัดตลาด ที่มีผลทางบวกคาบเกี่ยวกับกับการปรับปรุงทางวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว

● **การตลาด และจำหน่ายสินค้า/บริการ** การจัดพื้นที่ของตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชันแบ่งออกเป็น 4 โซน ได้แก่ โซน A B C และ D โดยบริเวณโซน A B และ C เป็นโซนสำหรับค้าขาย ส่วนโซน D เป็นโซนสำหรับทำกิจกรรม มีพ่อค้าแม่ค้าจำนวน 70 ร้านค้า รายได้จากการค้าขายในส่วนผู้ขายที่อยู่โซนใหม่ จะยังขายได้น้อย รายได้ไม่เพียงพอ เนื่องจากโซนใหม่เคยถูกปิดปรับปรุงไปเป็นระยะเวลาสามปี จึงทำให้โซนนี้ซบเซา มีผลกำไรเฉลี่ยต่อเดือน 2,000 บาท ขายเฉพาะวันเสาร์และวันอาทิตย์

โซนกิจกรรมในโซน D จะมีกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม การแสดงงานศิลปะ กิจกรรมสาธิตการทำอาหาร กิจกรรมทำบุญตักบาตร กิจกรรมชักพระตามประเพณี กิจกรรมการท่องเที่ยวทางเรือ “วันเดียวเที่ยวสามตลาด” ส่วนกิจกรรมทางน้ำจะมีการนั่งเรือชมวิถีของคนคู่กับคลอง และเรือจำหน่ายสินค้าให้มากขึ้น

2.4 แผนการงาน มีแผนขยายพื้นที่ขาย เพิ่มจำนวนร้านค้าเพื่อส่งเสริมรายได้ให้คนในชุมชนมากขึ้น พร้อมทั้งการทำสื่อโฆษณาผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ ประชาสัมพันธ์ร้านค้า ดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว และวางแผนในการทำแพ็คเกจสำหรับกลุ่มทัวร์นักท่องเที่ยว

ความร่วมมือในเศรษฐกิจชุมชนฐานราก บริเวณสถานที่ของตลาดน้ำตลิ่งชันและตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชันอยู่ในพื้นที่บริเวณเดียวกัน แต่หากพิจารณาตามเส้นทางการเข้ามาท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวสัญจรหรือนักท่องเที่ยวที่เคยมาแล้ว จะต้องผ่านตลาดน้ำตลิ่งชันก่อน ซึ่งถือเป็นโอกาสที่ทำให้ตลาดน้ำตลิ่งชันจะมีโอกาสมากกว่า และด้วยการบริหารจัดการแบบเอกชน ที่มีนายทุน เงินทุนพร้อม ทำให้การพัฒนาตลาดน้ำตลิ่งชัน

สามารถดำเนินการได้รวดเร็วกว่า ซึ่งทั้งนี้ตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชันก็ได้พยายามเชิดชูเอกลักษณ์ วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้เป็นที่ดึงดูดของนักท่องเที่ยวมากที่สุด

2.5 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น การค้าขายภายในตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชันนำมาซึ่งรายได้ที่เป็นตัวเงินแก่กลุ่มผู้ค้า กล่าวคือในการค้าขายช่วงทุกวันเสาร์อาทิตย์ของสัปดาห์ ผู้ค้าที่ไม่ว่าจะค้าขายเพื่อเป็นอาชีพเสริมหรือเป็นอาชีพหลักในกลุ่มผู้ค้าที่สูงอายุแล้ว รายได้ผลกำไรต่อวันที่พวกเขาจะได้รับอยู่ที่จำนวน 1,000 บาท ต่อวัน (หรือประมาณ 8,000 บาท ต่อเดือน) จะมีเงินหมุนเวียนโดยที่รายได้เกิดจากความไม่ต้องเปลี่ยนแปลงใดใดมากมาย เนื่องจากเป็นตลาดน้ำเชิงการท่องเที่ยวที่มีจุดขายอยู่ที่วิถีชีวิตความเป็นชุมชน และเป็นความคุ้มค่าที่ผู้ค้าหรือคนในชุมชนจะได้ช่วยกันรักษาวิถีวัฒนธรรมของตนเองต่อไป รวมทั้งการดูแลทรัพยากรในพื้นที่ให้สวยงามอยู่ตลอดเวลาอีกด้วย

3. ข้อจำกัดและปัญหาในการกำเริบเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

- 3.1 งบประมาณในการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อการต่อยอดและก่อเกิดกิจกรรมใหม่ๆ ไม่เพียงพอ
- 3.2 การให้ความร่วมมือในการจัดทำข้อมูลการค้าขาย เพื่อทำแผนพัฒนาธุรกิจร้านค้า กลุ่มพ่อค้าแม่ค้ายังไม่เข้าใจในกระบวนการ ส่งผลให้ความร่วมมือในการจัดทำข้อมูลมีน้อย
- 3.3 การจัดประชุมสำหรับกลุ่มคณะกรรมการและพ่อค้าแม่ค้าไม่ต่อเนื่อง ส่งผลให้การวางแผนงาน และร่วมกันแก้ไขปัญหายังไม่เกิดความชัดเจนในทิศทางเดียวกัน
- 3.4 การจัดทำแผนพัฒนาธุรกิจร้านค้า หรือจัดกิจกรรมของตลาด ยังเป็นแผนงานที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้
- 3.5 การส่งมอบงานจากหน่วยงานรัฐ (ห้องน้ำ เพื่ออำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยว)

4. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

- 4.1 ส่งเสริมให้เกิดการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สูงสุด กล่าวคือพื้นที่ห้องเรียนภายในวัด ที่ปล่อยว่าง ส่งเสริมให้เกิดการปรับเปลี่ยนเป็นห้องสำหรับฉายหนังเก่า หรือห้องเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นมา หรือการทำเป็นห้องพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น
- 4.2 การปรับปรุงคุณภาพน้ำ เพื่อสรรหาและเพิ่มร้านค้าทางน้ำ จัดกิจกรรมทางน้ำ โดยมีระบบดูแลป้องกันความปลอดภัย
- 4.3 การจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงระหว่างวัดและตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชันและชาวชุมชน
- 4.4 การเพิ่มจุดถ่ายรูป เช่น จุดถ่ายรูปสามมิติหรือจัดวางหุ่นยนต์เพื่อดึงดูดกลุ่มนักท่องเที่ยว
- 4.5 ในส่วนของกิจกรรมสาธิตการทำอาหาร ส่งเสริมให้จัดทำเป็นสถานสอนอาหารไทย โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดยให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้วิถีชีวิต (อย่างไม่เป็นทางการ) และเลือกเมนูอาหารในการสอนที่นักท่องเที่ยวสนใจ
- 4.6 การทำธุรกิจโฮมสเตย์ หากทางตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชันมีความต้องการทำแพ็คเกจทัวร์แบบค้างคืนเพื่อรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวเชื่อมโยงตลาดน้ำในพื้นที่
- 4.7 การติดต่อเพื่อหามาตรฐานการรับรอง เช่น เว็บไซต์ลงใน หรือการแนะนำสินค้าให้เป็นที่รู้จักในสื่อออนไลน์ เป็นต้น
- 4.8 การจัดทำคู่มือ แผนที่ และป้ายประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน ตามความเหมาะสม
- 4.9 การเชื่อมโยงหน่วยงานเพื่อสนับสนุนการกิจกรรม และลดค่าใช้จ่ายโดยรวมของตลาด นำเสนอในลักษณะโครงการต่อหน่วยงาน ที่เหมาะสมกับประเด็นกิจกรรม

เรื่องที่ 3

ด้านการทำเกษตรทางเลือก (ศาสตร์พระราชา) สภาองค์กรชุมชนตำบลบึงกาสาม จังหวัดปทุมธานี

1. ข้อมูลพื้นฐาน

- **ประเภท** การเกษตร (เรียนรู้และเข้าใจที่ทํานา) เพื่อนำเสนอสินค้าและ การใช้ชีวิตตามแนววิถีของชาวเกษตรกร ในระบบสร้างมูลค่าจาก คุณค่าการเรียนรู้
- **กลุ่มเป้าหมาย** ผู้ที่สนใจเรียนรู้การใช้ชีวิตตามวิถีของชาวเกษตรกร (ทํานาข้าว) แต่ไม่มีที่นาเป็นของตนเอง และไม่มียศความรู้ในการทำนา
- **พื้นที่** ปี 2560 จำนวน 22 ไร่ ปีถัดไปจะเปิดให้เช่าที่นามากขึ้น โดย สร้างเครือข่ายสมาชิกเกษตรกร
- **รายได้** ปี 2560 เช่าที่นาไร่ละ 40,000 บาท ส่วนผลผลิตข้าวจากที่นา จะจัดจำหน่ายในราคา 50 บาท ต่อกลีโลกรัม
- **แนวคิดของการทำเศรษฐกิจชุมชนฐานราก ศาสตร์พระราชา**
- **เป้าหมายของการทำงาน** เพื่อรักษาพันธุ์ข้าวปทุมธานีให้มีคุณภาพ และเป็นที่ยอมรับ และเกิดการวิจัยพันธุ์ข้าว พร้อมทั้งเปิดให้บุคคล ภายนอกได้เรียนรู้วิถีชีวิตชาวนาและคุณค่าจากการทำนา รวมทั้ง บริโภคข้าวที่ปลอดภัย
- **จุดเริ่มต้นของการทำงาน** กลุ่มคณะทำงานภาคประชาชนระดับ จังหวัด มีความต้องการนำเสนอข้าวปทุมธานีให้เป็นที่รู้จัก ขณะเดียวกัน ได้ศึกษาดูงานการทำธุรกิจเกี่ยวกับข้าวและมีการให้เช่าที่นาจากพื้นที่อื่น จึงได้นำมาออกแบบและพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ พร้อมจัดตั้งเป็น มหาวิทยาลัยชาวนาขึ้น

- **กลไกการทำงาน** ประกอบด้วยกลุ่มคณะทำงานภาคประชาชนระดับจังหวัด และหน่วยงานภาครัฐ เช่น บริษัทประชารัฐรักสามัคคี ศูนย์วิจัยพันธุ์ข้าวปทุมธานี เป็นต้น
- **การดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานรัฐ** เป็นการการพึ่งพาและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างรัฐกับกลุ่มนักธุรกิจชุมชน
- **แผนการทำงาน** ปี 2560 มีการวางแผนงานเพื่อตอบสนองเป้าหมายในเรื่องของความคุ้มค่าและการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จัก มากกว่าการมองในเชิงมูลค่าหรือรายได้ ซึ่งในปีถัดไปจะมีการวางแผนในเชิงมูลค่ามากขึ้น พร้อมกระจายรายได้ให้กับเครือข่ายที่เข้ามาเป็นสมาชิก

2. ประสบการณ์การกำเริบธุรกิจชุมชนฐานราก

2.1 จุดเริ่มต้นของการทำงาน ในช่วงเริ่มต้นของการทำงาน กลุ่มคณะทำงานภาคประชาชนระดับจังหวัด หรือในนามขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดปทุมธานี มีแนวคิดที่จะส่งเสริมการทำเกษตรเพียงอย่างเดียว แต่ต่อมาเมื่อได้ประสานงานกับบริษัทประชารัฐรักสามัคคีจังหวัดปทุมธานี จึงได้คำแนะนำที่จะร่วมสนับสนุนให้ผลิตภัณฑ์ข้าวปทุมธานี ให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันเมื่อไปศึกษาดูงานที่จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งได้มีการทำนา-เขานาไร่ละ 8 หมื่นบาท ทางขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดปทุมธานี จึงได้นำมาออกแบบและพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ พร้อมจัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัยชาวนาขึ้น โดยมีหลักการดำเนินชีวิตตามศาสตร์พระราชา จำนวน 23 ข้อ เป็นที่ยึดเหนี่ยว และมีเป้าหมายเพื่อให้การทำเกษตรกรรมสร้างรายได้ให้เกษตรกรมีกิน มีอยู่ มีใช้ได้ท่ามกลางเศรษฐกิจของประเทศที่ถดถอยลง

2.2 กลไกการทำงาน ประกอบด้วยกลุ่มคณะทำงานภาคประชาชนระดับจังหวัด แบ่งบทบาทหน้าที่ ดังนี้ ฝ่ายบริหารจัดการ ฝ่ายข้อมูล ฝ่ายการผลิต และฝ่ายประชาสัมพันธ์ และประสานการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ

เช่น บริษัทประชารัฐรักสามัคคี ศูนย์วิจัยพันธุ์ข้าวปทุมธานี กลุ่มภาคประชาชนเมือง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เป็นต้น

2.3 การวางแผนการทำเศรษฐกิจชุมชนฐานราก การดำเนินงานมหาวิทยาลัยชานาเพิ่งเริ่มต้นเมื่อปี 2560 เริ่มต้นจากการวางแผนการทำนาภายใต้กรอบระยะเวลาปลูกวันแม่ เกียววันพ่อ (วันที่ 12 สิงหาคม ถึงวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี)

● **เป้าหมายของการทำธุรกิจ** เพื่อนำเสนอและวิจัยพันธุ์ข้าวปทุมธานีให้มีคุณภาพและเป็นที่รู้จัก พร้อมทั้งเปิดให้บุคคลภายนอกได้เรียนรู้วิถีชีวิตชาวนา และคุณค่าจากการทำนา รวมทั้งบริโภคข้าวที่ปลอดภัย

● **แหล่งต้นทุนการผลิต** ** วางแผนในเรื่องของความคุ้มค่า **

● **การตลาด และจำหน่ายสินค้า/บริการ** ผลิตผลเมล็ดข้าวที่ได้จากการทำนาในที่เช่านั้น หากผู้เช่าไม่ประสงค์จะนำไปรับประทานเอง ทางคณะทำงานได้นำไปวางจำหน่ายให้ โดยจะได้รับค่าตอบแทนถึงกิโลกรัมละ 50 บาท

2.4 แผนการทำงาน ในปี 2560 แผนการทำงานเป็นการวางแผนเรื่องความคุ้มค่า มีการเปิดให้เช่าที่ในปีแรกเพียงจำนวน 22 ไร่ แต่เบื้องต้นในปีแรกนั้นเปิดให้เช่าที่นาได้เพียงจำนวน 6 ไร่ ได้เป็นจำนวนเงิน 240,000 บาท โดยเมื่อได้เงินมาจากเช่าที่แล้ว ทางคณะทำงานได้นำเงินมาลงทุนประชาสัมพันธ์การเช่าที่นาต่อ (ทางคณะทำงานมีเจตนาารมณ์ที่จะสร้างชื่อเสียงมากกว่าการคาดหวังในเรื่องของกำไร หรือเงิน) ซึ่งถึงแม้กลุ่มผู้เช่าที่ในปีแรกจะมีจำนวนน้อย และพลอยส่งผลให้จำนวนเงินค่าเช่าที่นาในปีแรกน้อยไปด้วยก็ตาม แต่การนำเงินมาลงทุนประชาสัมพันธ์ ส่งผลให้การธุรกิจเช่าที่นาของที่นี่ กลายเป็นที่รู้จักของหน่วยงาน มีหน่วยงานมาสนับสนุน มอบควายสำหรับทำนา และเครื่องมือเครื่องใช้มากมาย ซึ่งสิ่งต่างๆ ที่หน่วยงานสนับสนุนนั้น ทางคณะทำงานก็สามารถนำมาใช้กับพื้นที่นาที่เหลืออยู่อีก 16 ไร่ได้ โดย

ไม่ต้องลงทุนใดใด กลายเป็นจำนวนเงิน (16 ไร่ x 12,000 บาท = 192,000 บาท)

ปี 2561 ทางคณะทำงานจะได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อประชาสัมพันธ์จากภาครัฐเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นในปีการเปิดเช่าที่นาปีถัดไป จึงคาดการณ์ว่าจะมีการลดค่าเช่าที่นาลง เป็นจำนวนไร่ละ 15,000 บาท แต่สิทธิประโยชน์จากการเช่าที่นาอาจจะต้องมีความแตกต่างกับผู้เช่านาปีละ 40,000 บาท ที่ผ่านมา

2.5 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น จากการทำนาปกติที่ต้องผลิตและส่งเข้าโรงสีนั้น การจัดตั้งมหาวิทยาลัยชาวนากลายเป็นเสมือนองค์กรหนึ่งที่จำลองขึ้นมาเพื่อให้บุคคลภายนอกได้เข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวนาทั้งระบบ ตั้งแต่การผลิตจนถึงจัดจำหน่าย เป็นคุณค่าที่บุคคลภายนอกจะได้สัมผัสวิถีชีวิต และเป็นมูลค่า (เพิ่ม) ที่ทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวไม่ยากจน ด้วยการให้เช่าที่นาและร่วมแบ่งปันองค์ความรู้การทำนาให้แก่กลุ่มผู้เช่า ได้ถึงการเรียนรู้ต่อไร่ละ 40,000 บาท พร้อมทั้งพันธุ์ข้าวหอมปทุมธานีที่ปลูกนั้นกลายเป็นที่รู้จักและยอมรับมากขึ้น ด้วยกรรมวิธีการผลิตที่ผู้เช่าจะได้ทำนาด้วยตนเองในรูปแบบปลอดสารเคมี จน ณ ขณะนี้การทำเกษตรดังกล่าวกลายเป็นที่รู้จักและได้รับการสนับสนุนเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับทำนามากมาย

3. ข้อจำกัดและปัญหาในการทำเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

- 3.1 การประสานงานขอความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐต้องเป็นไปตามกรอบงานและกรอบระยะเวลา จึงเป็นข้อจำกัดในการพัฒนาภาคการเกษตร ที่มีช่วงระยะเวลาสำหรับการทำเกษตร

4. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

- 4.1 ประสานงานกับหน่วยงานเพิ่มเติม เพื่อนำงบประมาณมาชดเชยให้เกิดความคุ้มค่าตามระบบ

- 4.2 การคิดหาคำศัพท์ เพื่อสร้างคุณค่าและความภูมิใจแก่บุคคลที่มาเช่าที่
ทำนา
- 4.3 การพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และจัดกิจกรรมนำเที่ยวสถานที่
บริเวณโดยรอบด้วย
- 4.4 การให้สิทธิประโยชน์สำหรับผู้เช่าที่ทำนา เป็นกรอบกติกา เช่น การให้
สิทธิในการดูแลพื้นที่โดยชอบ นักท่องเที่ยวไม่สามารถลงพื้นที่นาของ
ผู้เช่าได้หากไม่ได้รับอนุญาต เป็นต้น

เรื่องที่ 4

ด้านการแปรรูปด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลเกาะหวาย จังหวัดนครนายก

1. ข้อมูลพื้นฐาน

- **ประเภท** การแปรรูปด้วยภูมิปัญญา เพื่อการผลิตจำหน่ายสินค้าเชิง
วัฒนธรรม
- **สมาชิก** แบ่งย่อยเป็นกลุ่มผู้ประกอบการสินค้า จำนวน 5 กลุ่มขึ้นไป
- **สินค้าในกลุ่ม** ประกอบด้วย ผ้าทอไทยพวน ขนมห้าวกระยาคุ ปลาตุ
สมุนไพร์ เป็นต้น
- **รายได้ต่อกลุ่มสินค้า** ไม่ได้ระบุเป็นตัวเงิน แต่ด้วยส่วนใหญ่จะมีการ
ทำสินค้าแปรรูปเพื่อเป็นรายได้หลัก เว้นแต่กลุ่มสินค้าผ้าทอไทยพวน
ที่ทำเพื่อเป็นรายได้เสริม
- **แนวคิดของการทำเศรษฐกิจชุมชนฐานราก** การผสมผสานวิถี
วัฒนธรรมไทยพวนให้เป็นที่รู้จักในรูปแบบสินค้า

- **เป้าหมายของการทำงาน** คือการประสานรวมกัน 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านใหม่ ชุมชนท่าแดง ชุมชนฝั่งคลอง ชุมชนเกาะหวาย เพื่อพัฒนาสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน สร้างเส้นทางการท่องเที่ยวสายวัฒนธรรม เพื่อนำเสนอวิถีชีวิตชาวไทยพวน และกลุ่มผลิตภัณฑ์สินค้าแปรรูป
- **จุดเริ่มต้นของการทำงาน** ผู้ประกอบการในแต่ละผลิตภัณฑ์สินค้าต่างเริ่มต้นมาจากการสืบทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในการผลิตสินค้าชิ้นนั้นๆ จากบรรพบุรุษ จนเกิดเป็นความเชี่ยวชาญ ผลิตเป็นสินค้าเพื่อจำหน่าย แล้วรวมกลุ่มกันทางการตลาด
- **กลไกการทำงาน** กลไกการทำงานโดยภาคประชาชน หรือ “สภาองค์กรชุมชน” เป็นผู้ขับเคลื่อนหลัก สร้างพื้นที่ในการพูดคุยให้แก่สมาชิก และใช้นามสภาองค์กรชุมชนเพื่อติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน แต่ในเชิงการค้าขายเป็นกลไกการขายด้วยตนเอง แต่ละผลิตภัณฑ์สินค้า
- **การดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานรัฐ** มีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ในเชิงให้คำปรึกษาเพื่อเสนอแนะวิธีการในการพัฒนาสินค้า และมีความต้องการขอความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐเพื่อเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการส่งเสริมสินค้าภายในชุมชน
- **แผนการทำงาน** มีการจัดแผนในระดับนโยบาย ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ

2. ประสบการณ์การกำเริบธุรกิจชุมชนฐานราก

2.1 จุดเริ่มต้นของการทำงาน

1) **กลุ่มสินค้าแปรรูปผ้าทอ (ไทยพวน)** สมาชิกกลุ่มจำนวน 27 คน เป็นกลุ่มสินค้าแปรรูปที่คนในชุมชนมักจะทำเพื่อเป็นรายได้เสริม เนื่องจากทางกลุ่มประสบปัญหาไม่มีต้นทุนงบประมาณในการผลิต และบริหารจัดการกลุ่ม

รวมทั้งตัวสินค้าเองยังไม่มีช่องทางการตลาดที่แน่นอน และสามารถขายได้ต่อเนื่อง ผนวกกับราคาสินค้าผ้าทอไทยพวนมีราคาสูงกว่าผ้าทอท้องถิ่นอื่นๆ จึงทำให้ช่องทางการวางจำหน่ายหาได้ยากยิ่งขึ้น

จุดเริ่มต้นของการทอผ้าไทยพวน เกิดจากการว่างเว้นจากการทำนา จึงส่งผลให้การทอผ้าเป็นกิจกรรมทางเลือกที่คนไทยพวนนิยมทำในยามว่าง จนสืบสานกลายเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน เนื่องจากมีลวดลายเฉพาะที่แสดงถึงความเป็นไทยพวน ทั้งนี้การดำรงอยู่ของกลุ่มทอผ้าไทยพวน จึงเป็นในลักษณะการอนุรักษ์สืบสาน มีการประสานเชื่อมโยงกับหน่วยงานด้านวัฒนธรรมและสถาบันการศึกษา เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องผ้าทอ และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกัน เพื่อพัฒนาผ้าทอไทยพวนให้มีความทันสมัยและมูลค่าเพิ่มมากขึ้น แต่สถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานต่างๆ ก็ยังไม่ได้ให้ความสำคัญอย่างเพียงพอ

2) กลุ่มสินค้าแปรรูปข้าวกระยาคุ สมาชิกกลุ่มจำนวน 11 คน ลักษณะคล้ายขนมเปียกปูนสด แต่มีความเหลวข้นกว่า โดยกลุ่มสินค้านี้ดัดแปลงเริ่มต้นจากครอบครัวหนึ่งที่ไดตกทอดกรรมวิธีการทำขนมข้าวกระยาคุมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จนถึงรุ่นลูกหลานที่ได้นำสูตรขนมหัดดัดแปลงแล้วผลิตเพื่อจำหน่าย สร้างกลุ่มการทำงานและหารายได้ร่วมกัน

ขนมข้าวกระยาคุ มีวัตถุดิบหลักมาจากข้าวนาปรัง แล้วนำมาสู่กระบวนการผลิตด้วยวิธีการที่ตกทอดมา ขณะนี้ยังไม่มีผู้ใดที่จะสามารถทำขนมแทนได้ เนื่องจากต้องอาศัยความเชี่ยวชาญอย่างมากในการทำขนม ซึ่งขนมจะสามารถอยู่ได้ถึง 2 - 3 วัน และผ่านการตรวจสอบรับรองคุณภาพเรียบร้อยแล้ว และในส่วนช่องทางการจำหน่าย ส่วนใหญ่จะถูกส่งไปที่ร้านค้าประจำจังหวัด

3) กลุ่มสินค้าแปรรูปปลาตุสมุนไพรม สมาชิกกลุ่มจำนวน 6 คน ปลาตุ คือ ปลาตุ๊กที่นำมาหมักเกลือคั่วคั้น แล้วนำมาล้างออก ผสมกับข้าวคั่ว

กระเทียม พริกไทย และอื่นๆ ตามสูตรของชาวไทยพวน จนกลายเป็นปลาร้า หรือน้ำปลาร้า ซึ่งสาเหตุที่เรียกว่าปลาดูนั้น ก็เนื่องจากวิธีการทำปลาจะต้อง คอยดูความเปลี่ยนแปลงของปลาทุกชั่วขณะ รสชาติปลาที่ได้จะมีรสชาติคล้าย ปลาร้ากึ่งปลาส้ม ตัวปลาเมื่อทอดแล้วจะไม่เละ ยังคงรูปเป็นตัว

ในพื้นที่ที่มีการทำปลาดูอยู่ 2 แห่ง และปลาดุกที่ใช้ในกรรมวิธีการ ผลิตมาจากธุรกิจอาชีพการเลี้ยงปลาของคนในชุมชน ที่เลี้ยงปลาดุกส่งขายและ มีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการแปรรูป ส่วนจุดเริ่มต้นการรวมกลุ่ม เกิดจาก การทำแปลงเกษตรแล้วได้ผลกำไรร่วมกัน จึงนำเงินมาลงทุนเป็นกลุ่มอาชีพ ปลาดูต่อมา สามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง

2.2 กลไกการทำงาน กลไกการทำงานโดยภาคประชาชน หรือ “สภาองค์กรชุมชน” เป็นผู้ขับเคลื่อนหลัก สร้างพื้นที่ในการพูดคุยให้แก่สมาชิก และใช้นามสภาองค์กรชุมชนเพื่อติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐหรือ เอกชน การขับเคลื่อนงานในประเด็นการท่องเที่ยวและสินค้าแปรรูปนั้นได้จับมือ ผสานความร่วมมือครอบคลุมใน 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านใหม่ ชุมชนท่าแดง ชุมชนฝั่งคลอง ชุมชนเกาะหวาย มีแกนนำชุมชน วัด และอื่นๆ อย่างละ 1 คน เป็นตัวแทนเข้าร่วมคณะกรรมการ

2.3 การวางแผนการทำเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

● **เป้าหมายของการทำงาน** คือการประสานรวมกัน 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านใหม่ ชุมชนท่าแดง ชุมชนฝั่งคลอง ชุมชนเกาะหวาย เพื่อ พัฒนาสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน สร้างเส้นทางการท่องเที่ยวสายวัฒนธรรม เพื่อนำเสนอวิถีชีวิตชาวไทยพวน และกลุ่มผลิตภัณฑ์สินค้าแปรรูป โดยคนใน ชุมชนมีรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดี

● **แหล่งต้นทุนการผลิต** ด้านพื้นที่ทางกายภาพ จะพบว่า จังหวัดนครนายกเป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีพื้นที่อยู่ใกล้ๆ กับกรุงเทพมหานคร นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาได้สะดวก และใช้เวลาน้อย หากจะส่งเสริม

เป็นเส้นทางสายวัฒนธรรม

● **การตลาด และจำหน่ายสินค้า/บริการ** การหาช่องทางการจำหน่ายสินค้าแปรรูปแต่ละชนิด มีการหาแหล่งช่องทางการจำหน่ายด้วยตนเอง มีเพียงแผนที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางสายวัฒนธรรมที่จะกลายเป็นจุดช่องทางการจำหน่ายขายผลิตภัณฑ์ร่วมกัน

2.4 แผนการทำงาน

● มีแผนในการเพิ่มมูลค่าสินค้า เช่น การนำผ้าทอ มาผลิตเป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูปโดยคงเอกลักษณ์ลายผ้าไว้, ขนมห้าวงกระยาคุ พัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้สามารถบริโภคได้ง่าย และเก็บรักษาได้นานขึ้น, บรรจุภัณฑ์สินค้าปลาตุให้สามารถส่งทางไกลได้ เป็นต้น

● มีแผนจัดทำแผนที่การท่องเที่ยว สร้างเส้นทางสายวัฒนธรรม/ร้านค้าชุมชน เนื่องจากเดิมมีพื้นที่ที่ทำตลาดนัดอยู่แล้ว จึงมีการจัดทำแผนที่เพื่อพัฒนาต่อยอดเพิ่มเติม

● ส่งเสริมพื้นที่ท่องเที่ยว “วิถีถิ่นสายน้ำลำคลอง ย้อนวิถีชุมชนที่วัดฝั่งคลอง” ให้เกิดการท่องเที่ยวตั้งแต่เช้าถึงค่ำ และพักค้างคืน พร้อมทั้งปรับภูมิทัศน์ เล่าเรื่องราววิถีไทยพวน และการจัดกิจกรรมต่างๆ

2.5 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น อยู่ระหว่างการจัดทำแผนงาน

3. ข้อจำกัดและปัญหาในการกำเริบเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

- 3.1 ในแต่ละกลุ่มอาชีพสินค้าแปรรูป จะต้องอาศัยความเชี่ยวชาญในการผลิตเป็นอย่างมาก
- 3.2 จุดจำหน่ายสินค้า หรือจุดแวะพักของนักท่องเที่ยวไม่เพียงพอ
- 3.3 การท่องเที่ยวของทั้ง 4 ชุมชน ที่จะประสานความร่วมมือกัน มีน้ำหนักรหรือความมุ่งหวังของนักท่องเที่ยวไม่เท่ากัน

4. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

- 4.1 กลุ่มสินค้าปลาตุสมุนไพร เสนอให้มีการพัฒนาสูตรแปรรูปเป็นข้าวเกรียบปลาตุ และร่วมมือกับกลุ่มผู้ประกอบการรายอื่น เพื่อจัดทำเป็นชุดข้าวชาวไทยพวน ได้แก่ ข้าวจีไทยพวน ข้าวปุ้น (ขนมจีนน้ำ) ข้าวหลาม ข้าวหมาก และข้าวเกรียบ
- 4.2 กลุ่มสินค้าผ้าทอไทยพวน เสนอต่อหน่วยงานราชการ ที่จะมีการจัดสรรงบประมาณสวัสดิการให้แก่เจ้าหน้าที่เป็นตัวแทน เสนอแนะให้เปลี่ยนเป็นผลิตภัณฑ์ผ้าไทย การตัดชุดไทย หรือสินค้าจากผ้าไทย เพื่อจัดเป็นสวัสดิการแก่เจ้าหน้าที่ และกลุ่มผู้ประกอบการผ้าไทย ลายผ้าไทยก็สามารถคงอยู่ได้ด้วย อีกทางเลือกหนึ่ง คือการขายผ้า (ผืน) แก่หน่วยงาน และให้หน่วยงานนำไปแปรรูปตามความต้องการของหน่วยงานตนเอง
- 4.3 กลุ่มสินค้าขนมข้าวกระยาคุเสนอให้มีการแนะนำสรรพคุณเมื่อรับประทานไปแล้ว ชูกำลังของข้าวที่เป็นวัตถุดิบหลักให้เด่นกว่ากลั่นใบเตย
- 4.4 การพัฒนาในภาคการท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จัก และมีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ เหมาะสม
- 4.5 การเชิดชูเอกลักษณ์ความเป็นไทยพวน ให้เป็นที่รู้จัก โดยการประชาสัมพันธ์โดยตรงหรือผ่านกลุ่มผลิตภัณฑ์ต่างๆ ในเรื่องราวทิศทางเดียวกัน
- 4.6 กลุ่มผู้ทำสินค้าแปรรูป เสนอให้ประสานความร่วมมือกับที่พัก (โรงแรม รีสอร์ท หอพัก) เพื่อแลกเปลี่ยนนำเสนอกลุ่มผลิตภัณฑ์สินค้า และที่พักต่อกลุ่มเป้าหมายของตน

เรื่องที่ 5

ด้านการจัดการตลาดชุมชน สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองม่วง จังหวัดสระแก้ว

1. ข้อมูลพื้นฐาน

- **ประเภท** กลุ่มผู้ประกอบการร้านค้า ในตลาดชุมชน เพื่อจัดจำหน่ายสินค้า
- **สมาชิก** ผู้ประกอบการร้านค้า 33 ชุม แบ่งเป็นร้านค้าชุมชนหมู่ 11 จำนวน 11 ชุม และหมู่ 5 จำนวน ๒๒ ชุม ทั้งนี้เปิดกว้างให้ผู้ประกอบการร้านค้าสัญจรสามารถมาเช่าชุม/แผงได้ตามความต้องการ
- **พื้นที่** บริเวณหน้าถนนหมู่บ้านระหว่าง หมู่ 5 กับหมู่ 11
- **รายได้** ยอดรวมหมุนเวียนประมาณ 50,000 บาทขึ้นไป ต่อวัน
- **แนวคิดของการทำเศรษฐกิจชุมชนฐานราก** ตลาดชุมชน อันเป็นศูนย์รวมของสินค้าและผู้คนที่ จะกลายเป็นแหล่งพื้นที่กิจกรรมในการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน
- **เป้าหมายของการทำงาน** การตลาดเพื่อรองรับสินค้าในชุมชน เกิดการค้าขายและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชน
- **จุดเริ่มต้นของการทำงาน** เกิดจากการผลิตสินค้าประเภทข้าวเกรียบ แล้วไม่มีหน้าร้านวางจำหน่าย จึงได้นำมาวางจำหน่ายบริเวณหน้าองค์การบริหารส่วนตำบลหนองม่วง แล้วได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี ขณะเดียวกันได้รับงบประมาณสนับสนุนจึงก่อรูปเป็นตลาดชุมชนขึ้น
- **กลไกการทำงาน** สถาบันการเงินตำบลหนองม่วงเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ
- **การดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานรัฐ** เกิดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นกับภาคประชาชนในการทำงานร่วมกัน

- **แผนการทำงาน** มีแผนขยายร้านค้าในพื้นที่หมู่ 4 และหมู่ 14 พร้อมทั้งการจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดกลุ่มพ่อค้าแม่ค้า รวมถึงลูกค้าให้แวะเวียนมาที่ตลาดมากขึ้น

2. ประสบการณ์การกำเริบธุรกิจชุมชนฐานราก

2.1 จุดเริ่มต้นของการทำงาน ตลาดชุมชน หมู่ 11 ตำบลหนองม่วง จัดตั้งขึ้นโดยใช้คำว่า “ตลาดชุมชน” ได้อย่างสมบูรณ์เมื่อเดือนพฤศจิกายน ปี 2558 ที่ผ่านมา โดยจุดเริ่มต้นนั้น ได้เริ่มก่อเค้าโครงตั้งแต่ปี 2546 เกิดจากการรวมกลุ่มของกลุ่มแม่บ้านเพื่อแปรรูปข้าวเกรียบว่าวสำหรับวางจำหน่าย แต่เมื่อผลิออกมาแล้วกลับไม่มีที่วางจำหน่ายหน้าร้านเป็นของตนเอง รวมทั้งตลาดรองรับสินค้าไม่เพียงพอ ทางด้านหัวหน้ากลุ่มแม่บ้านจึงได้ทดลองไปวางจำหน่ายที่บริเวณบริเวณหน้าถนนหมู่บ้าน (ตลาดชุมชนในปัจจุบัน) ซึ่งการวางจำหน่าย ณ ที่ดังกล่าวได้ผลตอบรับในทางที่ดี จึงเป็นการขายสินค้า ณ ที่นั้นเป็นประจำเรื่อยมา และในขณะเดียวกันผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 ได้รับงบประมาณจากโครงการ SML จำนวน 200,000 บาท จึงได้นำมาสร้างซุ้มขายของบริเวณดังกล่าว ส่งผลให้มีความพร้อมในด้านสถานที่มากขึ้น

ปี 2549 หัวหน้ากลุ่มแม่บ้านได้เรียนรู้การจัดตั้งสถาบันการเงินเพื่อจัดสวัสดิการให้แก่คนในชุมชน จึงได้จัดตั้งสถาบันการเงินตำบลหนองม่วงขึ้น โดยมีกลุ่มคณะกรรมการร่วมกับสมาชิกเริ่มแรกจำนวน 45 ครอบครัว 14 หมู่บ้าน ซึ่งถือเป็นสถาบันการเงินที่ประสบความสำเร็จ มีการรับเงินสมทบเป็นประจำทุกปี

ต่อมาในปี 2558 สถาบันการเงินตำบลหนองม่วง ได้มีนโยบายสนับสนุนให้ชาวบ้านประกอบอาชีพ จึงสนับสนุนทุนงบประมาณแก่ผู้ประกอบการอาชีพ ทำให้กลุ่มชาวบ้านมีเงินทุนในการผลิตมากขึ้น ขณะเดียวกันในปี 2558 ได้รับงบประมาณจากโครงการเสริมสร้างขีดความสามารถของสถาบันพัฒนา

องค์กรชุมชนจำนวน 80,000 บาท จึงได้นำมาสร้างซุ้มขายของเพิ่มเติมอีก 11 ซุ้ม เพื่อสร้างตลาดในการรับรองสินค้า

2.2 กลไกการทำงาน สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองม่วงเป็นผู้ดำเนินการ และสถาบันการเงินตำบลหนองม่วงเป็นแหล่งสนับสนุน และรับผิดชอบดูแลตลาดชุมชน พร้อมทั้งมีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน ได้แก่ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน โรงเรียน เป็นต้น

2.3 การวางแผนการทำเศรษฐกิจชุมชนฐานราก รูปแบบการจัดทำร้านค้าในตลาด จะจัดทำเป็นซุ้มขายของ เนื่องจากมีความเป็นระเบียบสามารถเคลื่อนย้ายได้ง่าย และสามารถกันแดดกันฝนได้เป็นอย่างดีโดยราคาเช่าซุ้มจะอยู่ที่ 10 บาทต่อวัน ผู้ประกอบการร้านค้าจากตำบลอื่นๆ ก็สามารถนำสินค้ามาวางขายได้ แต่จะให้สิทธิพิเศษสำหรับคนในชุมชนก่อน ที่จะสามารถขายในซุ้มได้ กรอบการบริหารจัดการดังต่อไปนี้

ซุ้มร้านค้าหมู่ 5 ● จำนวน ๒๒ ซุ้ม ● ตลาดในความรับผิดชอบของหมู่บ้าน (หมู่ 5) ● รายได้จากการเช่าซุ้ม ซุ้มละ 10 บาท	ซุ้มร้านค้าหมู่ 11 ● จำนวน 11 ซุ้ม ● ตลาดในความรับผิดชอบของสถาบันการเงินตำบลหนองม่วง ● รายได้จากการเช่าซุ้ม ซุ้มละ 10 บาท (จำนวน 5 บาท สำหรับบำรุงรักษา อีก 5 บาท จัดสรรไว้สำหรับคณะทำงานที่ดูแลรักษา) นอกจากนี้ค่าใช้จ่ายหลอดไฟ จะคิดเป็นหลอดละ 5 บาท ในกรณีตั้งซุ้มใหญ่เกินพื้นที่ สามารถมาตั้งโต๊ะเองได้ แต่คิดค่าเช่าพื้นที่ที่เกินออกมา 5-10 บาท ** แผงลอยเก็บตามขนาดแผง 5-10 บาท
--	--

● **เป้าหมายของการทำงาน** เป็นตลาดโดยธรรมชาติ เพื่อการหมุนเวียนและสร้างรายได้ที่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

● **แหล่งต้นทุนการผลิต** การบริหารจัดการตลาด เพื่อเป็นที่วางจำหน่ายสินค้าต่างๆ โดยเน้นเฉพาะสินค้าของคนในชุมชน ส่งผลให้การบริหารจัดการตลาดของคณะทำงานไม่ได้มุ่งหวังที่จะให้ตลาดเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าที่มีขนาดใหญ่ หรือเกิดการแข่งขันในการขาย ทำให้การลงทุนเพื่อบริหารจัดการตลาดจึงมีจำนวนไม่มาก มีการสร้างซุ้มเพื่อวางจำหน่ายสินค้า 11 ร้านค้า ซุ้มละ 10,000 บาท โดยงบประมาณในการลงทุนทั้งหมดประมาณ 120,000 บาทเท่านั้น มีการสนับสนุนเงินทุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จำนวน 80,000 บาท และสถาบันการเงินตำบลหนองม่วง จำนวน 40,000 บาท

● **การตลาด และจำหน่ายสินค้า/บริการ** การค้าขายภายในตลาด เป็นวงจรการตลาดตามธรรมชาติ เกิดการสื่อสารปฏิสัมพันธ์กันภายในระหว่างกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าด้วยกันเอง หรือระหว่างกลุ่มพ่อค้าแม่ค้ากับลูกค้า ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นคนในชุมชนด้วยกันทั้งสิ้น นอกจากนี้ส่วนของรายได้ในการค้าขายกลุ่มพ่อค้าแม่ค้านั้น พบว่าเฉลี่ยรายได้ของกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าจะอยู่ถึงวันละ 500 บาท ขึ้นไป

2.4 แผนการทำงาน แผนการตลาดนัดชุมชนตำบลหนองม่วง ปี 2561 มีแผนที่จะปรับปรุงและจัดระเบียบร้านค้าวางจำหน่ายสินค้าในตลาด หมู่ 4 และหมู่ 14 แต่ยังไม่มียกงบประมาณสนับสนุน

2.5 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ตลาดชุมชนตำบลหนองม่วงในพื้นที่หมู่ 5 และ 11 ถือเป็นพื้นที่เศรษฐกิจชุมชนที่มีชีวิต สามารถคงอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาหน่วยงานท้องถิ่น มีศักยภาพในการค้าขายหมุนเวียนกันเองภายในได้ มีรายได้ที่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ เกิดการปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน โดยตลาดถือเป็นลานพื้นที่ในการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนอีกแห่งหนึ่ง

และการคงอยู่ในแบบวิถีชีวิตชุมชนเรียบง่ายด้วยความเป็นเอกลักษณ์ของตำบล ทำให้ประชาชนสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดได้นำเสนอแหล่งตลาดเช้าบรรจุในเส้นทางการท่องเที่ยว เชื่อมโยงการท่องเที่ยวจังหวัดสระแก้ว

3. ข้อจำกัดและปัญหาในการกำเริบเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

- 3.1 ปัญหาความขัดแย้งระหว่างแกนนำชาวบ้านและเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐในพื้นที่ ส่งผลให้การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐไม่เกิดขึ้น
- 3.2 ปัญหาด้านงบประมาณในการสนับสนุนจัดทำซุ้มร้านค้า

4. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

- 4.1 ควรมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐให้ลงตัว เพื่อใช้ประโยชน์จากอำนาจรัฐ
- 4.2 การผลิตสินค้าให้น่าสนใจมีความน่าซื้อน่าขาย โดยคำนึงถึงความเป็นสินค้าแบบชุมชนดั้งเดิม
- 4.3 การเชื่อมโยงให้หน่วยงาน ปรับสภาพพื้นที่ทางกายภาพและภูมิทัศน์ให้น่าดึงดูดมากขึ้น เกิดความสะดวกสบายในการซื้อขายภายในตลาด
- 4.4 สนับสนุนให้กลุ่มสินค้าชุมชนที่น่าสนใจ ผลักดันสู่เส้นทางธุรกิจตลาดร้านค้าชุมชนขนาดใหญ่

เรื่องที่ 6

ด้านการสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนฐานราก ระดับจังหวัด จังหวัดระยอง

1. ข้อมูลพื้นฐาน

- รายชื่อเครือข่ายธุรกิจจังหวัดระยอง

พื้นที่	ธุรกิจ การเกษตร	ธุรกิจ การแปรรูป	ธุรกิจการ ท่องเที่ยว
ตำบลหนองตะพาน		☒	☒
ตำบลปากน้ำประแส		☒	☒
ตำบลเนินขี้	☒	☒	☒
ตำบลบ้านนา	☒	☒	☒
ตำบลชากโดน	☒		☒
ตำบลนิคมพัฒนา	☒	☒	
ตำบลสุนทรภู่		☒	☒
ตำบลทางเกวียน	☒	☒	☒
ตำบลพังราด		☒	☒
ตำบลละหาร	☒		☒

** รายชื่อพื้นที่ตำบลจากโครงการเสริมสร้างขีดความสามารถของสถาบันพัฒนา
องค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ปี 2560

- **สมาชิกในเครือข่าย** ในภาพรวมของเครือข่ายขับเคลื่อนเศรษฐกิจทั้งระบบ ยังไม่สามารถระบุรายชื่อสมาชิกของกลุ่มได้อย่างเป็นทางการ แต่ในส่วนเครือข่ายการทำงานพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีจำนวนสมาชิกทั้งสิ้น 24 คน จากตัวแทนพื้นที่ 12 ตำบล (ตำบลละ 2 คน)
- **พื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน** ครอบคลุม 12 ตำบล ในจังหวัดระยอง
- **เป้าหมายการทำงาน** การทำธุรกิจการท่องเที่ยวถือเป็นเครื่องมือที่จะเพิ่มรายได้จากรายได้หลักของธุรกิจประเภทอื่น (ธุรกิจการเกษตรหรือธุรกิจการแปรรูป) เป็นเครื่องที่จะต้องต่อยอดให้สอดคล้องกับต้นทุนของพื้นที่ที่มีอยู่
- **จุดเริ่มต้นของการทำงาน** เกิดจากการรวมกลุ่มเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐแห่งหนึ่ง ซึ่งสามารถรวมกลุ่มได้จากประเด็นการทำงานเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวนตั้งต้น 12 ตำบล
- **กลไกการทำงาน** จากตัวแทนสภาองค์กรชุมชนทั้ง 12 ตำบล เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมีเวทีระดับจังหวัดสำหรับการประชุม เพื่อวางแผนการทำงานร่วมกัน เฉลี่ยปีละ 6 ครั้ง
- **การดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานรัฐ** หน่วยงานภาครัฐถือเป็นเป้าหมายหลักของการหาแหล่งทุนหรืองบประมาณ เพื่อให้จังหวัดมีงบประมาณสำหรับบริหารจัดการ และพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัด
- **แผนการทำงานของเครือข่ายธุรกิจ** การยกระดับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นกลุ่มสมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัด และเกิดแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ

2. ประสบการณ์การกำเริบธุรกิจชุมชนฐานราก

2.1 จุดเริ่มต้นของการทำงาน ในปี 2558 เพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุนเพื่อทำโครงการพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ตัวแทนคณะทำงานจาก 12 ตำบล จึงได้รวมกลุ่มกันเพื่อจัดรายงานขอรับงบประมาณร่วมกัน โดยถือเป็นจุดเริ่มต้นครั้งสำคัญที่ทำให้เกิดการทำงานในลักษณะกลุ่มเพื่อขับเคลื่อนเรื่องการท่องเที่ยว ที่ถือเป็นหนึ่งในประเด็นงานพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัด ปัจจุบันกลุ่มดังกล่าวยังคงทำงานขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อเนื่อง

2.2 กลไกการทำงาน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจทั้งระบบของจังหวัด ยังไม่มีรูปธรรมชัดเจน แต่มีเวทีระดับจังหวัดสำหรับการประชุม เพื่อวางแผนการทำงานร่วมกัน เฉลี่ยปีละ 6 ครั้ง และมีเครือข่ายการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน หนึ่งในประเด็นงานเศรษฐกิจของจังหวัดที่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนที่สุด กลไกการขับเคลื่อนจากสมาชิก 24 คน (ตัวแทนตำบลละ 2 คน) ครอบคลุม 12 ตำบล มีนายชาติชาย เหลืองเจริญ (ตัวแทนตำบลเนินซ้อ หรือที่รู้จักในชื่อมหาวิทยาลัยบ้านนอก “บ้านจำรุง”) เป็นประธานคณะทำงาน แต่ในอีกบริบทหนึ่งกลไกการทำงานได้ก่อตัวในแง่ของระบบพี่เลี้ยงโดยธรรมชาติ กล่าวคือหากพื้นที่ใดมีหน่วยงานเข้ามาประสานในพื้นที่ของตนเอง ก็จะมีการสอบถามแลกเปลี่ยนกับพื้นที่ที่ได้เคยมีหน่วยงานนั้นๆ ไปประสานแล้ว

สำหรับตำบลนิคมพัฒนา ที่ยังไม่มีกรรวมกลุ่มทำธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้วางแผนที่จะนำต้นทุนของตำบลมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว และจะเข้าร่วมเป็นหนึ่งในสมาชิกเครือข่ายในอนาคต

สิ่งที่สมาชิกของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับ คือการได้รับการสนับสนุนจากคณะทำงานจังหวัดระยอง การให้ความรู้ในการธุรกิจการท่องเที่ยว ความเป็นพรรคพวกในการทำงานร่วมกัน การช่วยเหลือทำสื่อประชาสัมพันธ์ เกิดการประสานการท่องเที่ยวเพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์

ร่วมกัน เช่น แหล่งท่องเที่ยวฝั่งน้ำจืดกับแหล่งท่องเที่ยวฝั่งน้ำเค็ม หรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นต้น นอกจากนี้เกิดการรวมกลุ่มในการจำหน่ายสินค้าร่วมกัน เพื่อเพิ่มช่องทางการวางจำหน่ายสินค้าร่วมกัน

2.3 การวางแผนการทำเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

● **เป้าหมายการทำงาน** การทำธุรกิจการท่องเที่ยวถือเป็นเครื่องมือที่จะเพิ่มรายได้ จากรายได้หลักของธุรกิจประเภทอื่น (ธุรกิจการเกษตรหรือธุรกิจการแปรรูป) เป็นเครื่องที่จะต้องต่อยอดให้สอดคล้องกับต้นทุนของพื้นที่ที่มีอยู่

● **แหล่งต้นทุนการผลิต** ในภาพรวมการทำงานในระดับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่คอยให้การสนับสนุนเรื่อยมา คือสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) สนับสนุนเรื่องของการจัดเวทีประชุม และด้านงบประมาณ สำนักการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดระยอง สนับสนุนเรื่องการศึกษาดูงานนอกพื้นที่ และด้านงบประมาณ บริษัทประชารัฐรักสามัคคีจังหวัดระยอง สนับสนุนเรื่องการประสานการทำงานเชิงธุรกิจ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) สนับสนุนในเรื่องการจัดทำและวิเคราะห์ข้อมูล พร้อมทั้งจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ให้ นอกจากนี้โรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ อาทิ โรงงานอุตสาหกรรมคริสตัล ได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภายในโรงงานอุตสาหกรรม พร้อมเปิดเป็นสถานที่ให้บุคคลภายนอกเข้ามาเยี่ยมชมได้ เป็นต้น

● **EEC ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก** จังหวัดระยองเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการดังกล่าวอย่างแน่นอน ดังนั้นผลกระทบที่เกิดขึ้นและคาดการณ์ว่าจะเกิดขึ้นในเชิงลบ พบว่า ด้านสิ่งแวดล้อมจะเกิดปัญหามลพิษเพิ่มสูงขึ้น เกิดสภาวะขาดแคลนน้ำ และแหล่งน้ำเนื่องจากเส้นทางคมนาคมบางเส้นสร้างทับพื้นที่รับน้ำฝน ด้านประชากร คาดการณ์ว่าประชากรจากนอกพื้นที่จะเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้น ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดปัญหา

อาชญากรรม หรืออุบัติเหตุตามมาได้ แต่หากมองผลกระทบในเชิงบวก พบว่าด้านประชากรที่เข้ามาอยู่อาศัยนั้นจะส่งผลให้คนในชุมชนมีโอกาสนำขายสินค้าและบริการได้มากขึ้น ด้านเศรษฐกิจการค้า จะเติบโตและมีความสะดวกในเรื่องของเส้นทางเข้าถึงแหล่งซื้อขายของชุมชนได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น เป็นต้น

2.4 แผนการทำงานของเครือข่ายธุรกิจ การยกระดับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นกลุ่มสมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัด และเกิดแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ กล่าวคือเมื่อรวมกลุ่มเป็นสมาคมแล้วจะมีการเรียกเก็บค่าสมาชิกรายปี เพื่อให้มีงบประมาณเพิ่มเติมในการจัดเวทีการประชุม และเกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของร่วม เมื่อเสียค่าใช้จ่ายร่วมกันแล้ว

ส่วนในความคาดหวังจากสมาชิกรวม กลุ่มสมาชิกต้องการให้สมาคมหรือกลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีแหล่งเงินทุนสำหรับกู้ยืมพัฒนาสถานที่หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจในระดับพื้นที่ มีแผนเชื่อมโยงสินค้าแต่ละตำบลที่ชัดเจนและมีเป็นแผนในเชิงธุรกิจ สร้างรายได้ได้อย่างแท้จริง มีแหล่งข้อมูลไอทีที่สามารถสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ เพื่อแสดงให้เห็นข้อมูลในทุกมิติ พร้อมทั้งการผลักดันให้สมาชิกหรือกลุ่มสมาคม เกิดการรวมกลุ่มขอพื้นที่สนามบินขายสินค้าแบบปลอดภาษี และที่สำคัญที่สุด คือการพัฒนาศักยภาพสมาชิกของสมาคม

2.5 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น อยู่ระหว่างการจัดทำแผนงาน

3. ข้อจำกัดและปัญหาของการทำเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

- 3.1 การอนุมัติหนังสือรับรองขอใช้พื้นที่ เพื่อจัดทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวของหน่วยงานรัฐ เมื่อทำหนังสือขอรับรองไปแล้ว กลับไม่มีหนังสืออนุมัติรับรองที่ชัดเจน (บางพื้นที่)

- 3.2 คนทำงานในพื้นที่ (บางพื้นที่) ไม่ให้ความสำคัญหรือความร่วมมือในการสนับสนุนการทำงานของสภาองค์กรชุมชน ที่จะขับเคลื่อนประเด็นงานพัฒนาต่างๆ
- 3.3 ผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของนโยบายต่างๆ ส่งผลให้คนในพื้นที่เองต้องเกิดการปรับตัวอย่างรู้เท่าทัน และมีคนกลุ่มหนึ่งที่ยังไม่ตระหนักถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

4. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

- 4.1 สนับสนุนให้เกิดการจัดเก็บค่าสมาชิกของเครือข่าย เพื่อให้มีงบประมาณเพิ่มเติมในการจัดเวทีการประชุม และเกิดความรู้สึกในการเป็นเจ้าของร่วม เมื่อเสียค่าใช้จ่ายร่วมกันแล้ว
- 4.2 ผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของนโยบายต่างๆ ควรมองทั้งทางบวกและทางลบ เพื่อวิเคราะห์หาโอกาสในการสร้างรายได้จากผลกระทบนั้นๆ
- 4.3 การพัฒนาศักยภาพคน ให้มีความมั่นใจ และมีส่วนร่วมวางแผนการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์
- 4.4 การพัฒนาในระดับพื้นที่ จินนำไปสู่ความสามารถที่จะบริหารจัดการตนเองได้
- 4.5 สร้างระบบการผลิตของชุมชนที่ได้มาตรฐาน
- 4.6 เกิดการวางระบบของการอยู่ร่วม มีกฎกติกา มีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีระบบสวัสดิการแก่สมาชิก

ส่วนที่ 4

บทเรียนและข้อค้นพบ จากพื้นที่ตัวอย่าง

จากการดำเนินกิจกรรมลงพื้นที่จัดเวทีกิจกรรมถอดบทเรียน และ
ทำแผนพัฒนาเชิงธุรกิจ จากพื้นที่ตัวอย่าง 6 พื้นที่ ครอบคลุมในภาคกรุงเทพฯ
ปริมณฑลและตะวันออกของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
ทางคณะทำงานฯ ได้เรียนรู้ แลกเปลี่ยน และนำมาสู่การวิเคราะห์เพื่อสรุป
บทเรียนได้ดังนี้

ประการที่หนึ่ง การก่อเกิดเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจาก 6 พื้นที่
ตัวอย่าง พบว่ากระบวนการเกิดระบบเศรษฐกิจโดยชุมชนมาจาก

ประการแรก เกิดจากความเคลื่อนไหวของชุมชนต่อสถานการณ์ใด
สถานการณ์หนึ่ง กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เพื่อจะตั้งรับหรือผลักดัน
ในเชิงรุก ให้เกิดการรวมกลุ่มทำงานและอาการตื่นตัวทางเศรษฐกิจที่จะมีผล
ต่อคนในชุมชน

ประการที่ถัดมา ความดั้งเดิมของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา
ตามลำดับเวลา จนถูกผนวกเข้ากับระบบเศรษฐกิจของชุมชน

ประการสุดท้ายเกิดจากแรงสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ทั้ง

ด้านการสนับสนุนงบประมาณ องค์ความรู้ หรือโครงการกิจกรรม จนเกิดเป็นผลงานทางเศรษฐกิจ ที่ชุมชนสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้ในเวลาต่อมา

ประการที่สอง ความแนบแน่นของกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จาก 6 พื้นที่ตัวอย่าง พบว่าความแนบแน่นการทำงาน ไม่ได้หมายถึงคนที่เข้ามาทำงาน หรือสมาชิกของกลุ่ม แต่เป็นระบบความคิดที่ถูกจัดระเบียบทางความคิดในทิศทางเดียวกัน การดำเนินการทางเศรษฐกิจของชุมชนโดยมีแนวคิด มีเป้าหมาย และรู้ถึงคุณค่าของระบบการทำงานเป็นกลุ่มและการทำเศรษฐกิจชุมชนอย่างเข้าใจ

ประการที่สาม การสะสมทุนในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จาก 6 พื้นที่ตัวอย่าง พบว่าเศรษฐกิจชุมชนฐานรากเริ่มจากการรวมกลุ่ม สร้างกลุ่มเศรษฐกิจของตนมาก่อน มีการสร้างกติกาขึ้นในกลุ่ม มีการแบ่งสรรเงินจำนวนหนึ่งจากกำไรของกลุ่มเข้าสู่กองทุนเงินออม เพื่อเป็นทุนทรัพย์ของการทำงานของกลุ่มต่อไป ซึ่งทั้ง 6 พื้นที่มีกองทุนเงินออกเป็นของตนเอง และมีระบบจัดเก็บเงินที่ชัดเจน และเมื่อมีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน จึงสามารถเกิดพลังทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น

ประการที่สี่ ความเข้าใจการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจาก 6 พื้นที่ตัวอย่าง พบว่าแนวคิดของแกนนำในพื้นที่ทั้ง 6 นอกจากการพยายามสร้างรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของชุมชนแล้ว ยังเข้าใจถึงความเกี่ยวพันของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากกับระบบเศรษฐกิจของสังคมและประเทศด้วย

ประการที่ห้า สภาองค์กรชุมชน กลไกที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจาก 6 พื้นที่ตัวอย่าง พบว่า ทั้ง 6 พื้นที่ มีกลไกในการทำงาน โดยส่วนใหญ่ก็คือประชาชนในพื้นที่นั่นเอง โดยบางพื้นที่ก็ฝึกพลังการทำงานโดยการรวมกลุ่มเฉพาะขึ้น ด้วยบูรณาการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกับสภาองค์กรชุมชน หรือเป็นกลุ่มคณะทำงานเดียวกัน ในบางพื้นที่ก็ได้ใช้

โอกาสที่มีสภาองค์กรชุมชนมาเป็นต้นทุนขับเคลื่อนงานเศรษฐกิจอย่างจริงจัง เปิดเวทีกลางเพื่อแลกเปลี่ยน วางแผนงานอย่างเป็นระบบ และในบางพื้นที่เอง ก็ให้สภาองค์กรชุมชนอยู่ในฐานะของเครื่องมือประสานเชื่อมโยงกับหน่วยงาน ภาครัฐและเอกชนอื่นๆ

ประการที่หก เศรษฐกิจชุมชนมีชีวิต หรือระบบเศรษฐกิจของ ชุมชนที่สามารถจัดการตนเองได้ กล่าวคือความสามารถในการคงอยู่แม้จะ ไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นใด อาทิ ระบบเศรษฐกิจชุมชนของ ตำบลหนองม่วง ถือเป็นระบบเศรษฐกิจมีชีวิตที่ไม่ต้องพึ่งพาหน่วยงานในการ ทำงาน สามารถค้าขาย หมุนเวียนกันเองภายในได้ มีรายได้ที่เพียงพอต่อการ เลี้ยงชีพ มีการปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน โดยมีตลาดเป็นลานพื้นที่ในการ ทำกิจกรรมร่วมกันอีกแห่งหนึ่ง การสนับสนุนการค้าขายระหว่างกัน และการ คงอยู่ในแบบวิถีชีวิตชุมชนแบบเรียบง่าย เป็นต้น

ประการที่เจ็ด พลังขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จาก 6 พื้นที่ตัวอย่าง พบว่าชุมชนได้พยายามใช้ความสัมพันธ์ในชุมชน ความ ภาคภูมิใจในวิถีชีวิต วัฒนธรรม และทุนทางสังคมต่างๆ ในชุมชนมาใช้ ประโยชน์ และเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน

ประการที่แปด แกนนำในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก จาก 6 พื้นที่ตัวอย่าง พบว่าการจัดการกับความสัมพันธ์ระหว่างงานภายในกลุ่ม ชุมชนกับงานของสังคมได้อย่างลงตัว มีผลต่อการสร้างความเข้มแข็งของ เศรษฐกิจชุมชนฐานราก

ส่วนที่ 5

ข้อเสนอแนะ ในการพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชนฐานราก

5.1 ข้อเสนอแนะต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน

1. **ด้านการเกษตร** พื้นที่ที่เพาะปลูกพืชผลอินทรีย์ หากอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับพืชเคมี และมีความจำเป็นในการสร้างแนวกันชนระหว่างพืชเคมีกับพืชอินทรีย์นั้น ควรมีมาตรการที่ให้การสร้างแนวกันชนพืชเคมีนั้นเป็นความรับผิดชอบของเจ้าของพื้นที่พืชเคมี เพื่อไม่ให้เป็นภาระในการใช้จ่ายเป็นภาระของผู้ที่ปลูกพืชอินทรีย์ โดยจัดทำเป็นข้อตกลงชุมชน หรือเสนอเป็นนโยบายภาครัฐ

2. **ด้านการเกษตร** ควรมีการจัดทำแผนในกรณีหากมีพืชผลผลิตตกค้าง เพื่อไม่ให้สูญเสียผลผลิตโดยปราศจากรายได้ และควรวางแผนหาแนวทางในจัดทำผังการผลิตโดยกลุ่มเกษตรกรเป็นผู้เสนอขายต่อตลาดบ้างมิใช่การกำหนดจากทางตลาดเพียงฝ่ายเดียว รวมทั้งตลอดการทำงานควรมีการจัดทำข้อมูลที่เป็นระบบและถี่ถ้วนมากขึ้น

3. **ด้านการทำตลาดชุมชน** ส่งเสริมให้เกิดแผนงานที่เชิดชูความเป็นชุมชนของตนเองให้เด่นชัด นำคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของความเป็นชุมชน มาเป็นเครื่องมือในการสร้างมูลค่ารายได้

4. **ด้านการเกษตรทางเลือก** ส่งเสริมให้เกิดพลังศักยภาพพื้นที่ในการทำเกษตรทางเลือก กล่าวคือการขยายเครือข่ายสมาชิกให้เข้ามาอยู่ในกลุ่มมากขึ้น และร่วมกันพัฒนาการทำงานต่อไป

5. **ด้านการแปรรูปสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่น** ควรนำชุดประสบการณ์ความเชี่ยวชาญของการผลิต มาถอดเป็นหลักสูตรกรรมวิธีการทำมาตรฐานกลาง

6. **ด้านการแปรรูปสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่น** สนับสนุนให้ผลิตภัณฑ์สินค้าต่างๆ สร้างคุณค่าให้เป็นที่ยอมรับด้วยของตัวเอง และพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าให้ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการขาย

5.2 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานในระดับนโยบาย

1. **สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน** ควรถือเอาการยกระดับเศรษฐกิจชุมชนฐานรากของแต่ละชุมชนขึ้นเป็น “ระบบเศรษฐกิจชุมชนฐานราก” ที่เคียงข้างกับระบบเศรษฐกิจฐานหลัก และส่งเสริมให้ชุมชนสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก คู่ขนานกับการสร้างชุมชนเข้มแข็ง จัดการตนเอง

2. **สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน** ควรสนับสนุนงบประมาณสำหรับศึกษาวิจัยเชิงลึก เนื่องจากประเด็นงานด้านเศรษฐกิจเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับปากท้อง ซึ่งเมื่อศึกษาแล้วจะได้รับความรู้ถึงศักยภาพของชุมชนที่จะจัดการตนเองได้ในอนาคต ในมุมมองของเศรษฐกิจสู่ภาพความเป็นอยู่ของชุมชนต่อไป

3. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ควรส่งเสริมศักยภาพการทำงานของสภาองค์กรชุมชนให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน โดยเกิดประสิทธิผลให้เห็นเป็นรูปธรรม

4. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ควรประชาสัมพันธ์บทบาทการทำงานของสภาองค์กรชุมชนให้เป็นที่รับทราบแก่หน่วยงานต่างๆ เพื่อให้ในเวลาต่อมาเมื่อสภาองค์กรชุมชนต้องประสานการทำงานต่างๆ ด้วยตนเองแล้ว จะได้รับการยอมรับและเป็นที่น่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

ภาค ผนวก

แนวทางการขับเคลื่อน เศรษฐกิจฐานราก

1) การใช้พื้นที่ตำบลเป็นตัวตั้งในการพัฒนาโดยมีเป้าหมาย ยุทธศาสตร์ในการสร้างระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนฐานรากด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2) รวมกลุ่ม และพัฒนาศักยภาพแกนนำ ในระดับพื้นที่ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด การรวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกันตั้งแต่ การผลิต แปรรูป และการตลาด ให้มีความสามารถที่จะเจรจาต่อรองและ ประสานงานทั้งภายในและภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ

3) การจัดการทุนชุมชน ได้แก่ (1) ทุนชุมชนที่เป็นทุนการเงิน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กข.คจ.) กองทุนหมู่บ้านและชุมชน (กทบ.) (2) ทุนทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ ป่า การมีแหล่งท่องเที่ยวตาม ธรรมชาติ (3) ทุนวัฒนธรรมและสังคม กลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน ทักษะและ ความสามารถในการผลิตการจัดการและอื่นๆ และ (4) ทุนมนุษย์ ที่หมายถึง นักคิด/นักปฏิบัติ ที่มุ่งเน้นพัฒนาชุมชนสู่ความเข้มแข็ง มีความเป็นผู้นำ ความเสียสละ ปรารถนา ชุมชน ที่สะสมภูมิปัญญา พร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ รอบด้าน นำมาพัฒนาตนเอง เพื่อนบ้าน ส่วนรวม

4) สร้างกลไกการขับเคลื่อนในแต่ละระดับ (ประเทศ จังหวัด อำเภอ ตำบล และชุมชน)

- มีการกำหนดตัวแทนในแต่ละระดับร่วมกับหน่วยงานภาคี
- การเข้าถึงปัจจัยการผลิต ทั้งด้านทรัพยากรและโอกาส ในการเข้าถึงแหล่งทุน
- วางเป้าหมาย และกำหนดแผนการในการขับเคลื่อนการพัฒนา เศรษฐกิจฐานรากร่วมกัน

- จัดทำแผนพัฒนาด้านต่างๆ เช่น แผนการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการผลิต แผนการจัดระบบการกระจายสินค้า แผนการสร้างพื้นที่ทางการตลาด การเพิ่มรายได้การลดหนี้สิน การมีคุณภาพชีวิตที่ดี การมีสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นต้น
- 5) พัฒนาระบบข้อมูล องค์ความรู้ ทั้งความรู้ นโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อการส่งเสริมความรู้ในการผลิตและพัฒนาเพื่อสร้างประโยชน์ต่อยอดการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานราก
- 6) การพัฒนาระบบตลาด การวางแผนให้เกิดการพัฒนาแบบบูรณาการ ตั้งแต่การวิเคราะห์ตลาดไปจนถึงช่องทางในรูปแบบต่างๆ และการขยายช่องทางการตลาด
- 7) การสื่อสารสาธารณะ เพื่อส่งเสริมความภาคภูมิใจภูมิปัญญาและความเป็นชุมชน ตัวผลิตภัณฑ์และบริการที่ชุมชนมีอยู่ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างความยอมรับโดยเป็นผู้บริโภคและใช้สินค้าที่ผลิตได้ การช่วยสร้างการยอมรับในตราสินค้า (การสร้างแบรนด์ : Branding) และหาช่องทางการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อท้องถิ่นและสื่อระดับประเทศ
- 8) การบริหารจัดการ ครอบคลุมทั้งระบบ และการบริหารความเสี่ยงต่อกระบวนการกลไกการขับเคลื่อนการทำงานร่วมกันในทุกระดับ

กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ระดับตำบล

- 1) สร้างความชัดเจนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในระดับพื้นที่พัฒนาคน กลุ่มองค์กร เครือข่าย และพัฒนากระบวนการทำงานร่วม โดย
 - 1.1 สืบรวจข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือน และกลุ่มนำไปสู่การจัดทำระบบ ฐานข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือนสมาชิกและระดับกลุ่มที่มีระบบข้อมูลถูกต้องครบถ้วน และชุดความรู้ของชุมชนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

- 1.2 นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา ทนด้านต่างๆ ของชุมชน นำสู่การวางแผนชีวิตชุมชน/แผนแม่บทชุมชนสู่การจัดทำแผนพัฒนาตำบลทุกมิติ และมีการทบทวนทุกปี
- 1.3 จัดทำแผนชีวิตชุมชนและแผนแม่บทชุมชนโดยวางเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มาจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ครอบคลุมด้านปัจจัยสี่ และนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาคน พัฒนาอาชีพ พัฒนาสวัสดิการ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนได้
- 1.4 จัดทำแผนพัฒนาตำบลทุกมิติ (สังคม วัฒนธรรม ประเพณี การเมือง ฯลฯ) ที่เห็นแผนด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างชัดเจน
- 1.5 นำแผนไปสู่การปฏิบัติ เช่น มีการผลิต แลกเปลี่ยนหรือแบ่งปัน ปัจจัยการผลิต/ผลผลิต และหรือเชื่อมโยงปัจจัยการผลิต/ผลผลิตกับตลาดภายนอกได้

2) **สร้างกลไกการทำงานในระดับตำบล** ให้เป็นกลไกการจัดการร่วมที่เป็นศูนย์กลางการซื้อขาย/รวบรวม/กระจายสินค้า เชื่อมโยงการตลาดและเจรจาทางการค้าทั้งในระดับชุมชน ตำบล และจังหวัด โดยอาจใช้ระบบสหกรณ์ รวมถึงมีข้อมูลเพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบการผลิตและการตลาด โดยมีความชัดเจนของกลไกร่วมในการทำงาน เช่น

- 2.1 พัฒนากลไกการจัดการร่วมที่เป็นศูนย์กลางการซื้อขาย/รวบรวม/กระจายสินค้า และเชื่อมโยงการตลาดและเจรจาทางการค้า ทั้งในระดับชุมชน ตำบล และจังหวัด โดยอาจใช้ระบบวิสาหกิจชุมชนรวมถึงมีข้อมูลเพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบการผลิตและการตลาด

2.2 สร้างกองทุนระดับตำบลที่เป็นนิติบุคคล และคนในตำบลเป็นเจ้าของ (กองทุนระดับตำบล หมายถึง การบูรณาการทุนในระดับพื้นที่ตำบลที่อาจทำหน้าที่แตกต่างกัน แต่มีความเข้าใจในการทำงานและมีข้อมูลภาพรวมของกลุ่มต่างๆ หรือมีการลงหุ้นร่วมในนามของกลุ่ม หรือการมีธนาคารของคนในตำบลเป็นธนาคารกลางของชุมชนเพื่อจัดการการเงินทั้งระบบร่วมกัน

3) มีการเชื่อมโยงเครือข่ายระดับตำบล โดย

- 3.1 เชื่อมโยงกลุ่มการผลิต การแปรรูปและการบริการในชุมชน เป็นเครือข่ายระดับตำบล (เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าความรู้ การต่อรอง ฯลฯ)
- 3.2 เชื่อมโยงกลุ่ม/เครือข่ายการผลิต การแปรรูปและการบริการเป็นเครือข่ายระหว่างตำบล (คลัสเตอร์) หนุนช่วยกัน

4) การเชื่อมโยงระดับตำบล และจัดความสัมพันธ์ให้เกิดการขับเคลื่อนร่วมในระดับจังหวัด

ระดับจังหวัด

1) สร้างวาระการขับเคลื่อนขบวนการภาคชุมชนและประชาสังคมเอกชนของขบวนจังหวัด เรื่องเศรษฐกิจฐานราก จัดทำแผนพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งอาจประกอบด้วย

- 1.1 แผนปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของภาคชุมชนระดับจังหวัด
- 1.2 แผนปฏิบัติการร่วมของภาคชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐระดับตำบล อำเภอ

- 1.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากระดับจังหวัดที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน และหน่วยงานภาคีในแต่ละประเด็นงานจากฐานการผลิต อาชีพที่หลากหลาย และครอบคลุมทุกประเด็นงาน/คลัสเตอร์ (ท่องเที่ยวโดยชุมชน การผลิต การแปรรูป ประมง ผลไม้ ฯลฯ)
- 1.4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากระดับจังหวัดที่สามารถตอบสนองต่อการฟื้นฟู พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น
- 1.5 แผนพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน ที่เป็นแผนที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นโดยเปิดเผย โปร่งใส และตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

2) การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนในระดับจังหวัด

- 2.1 มีกลไกร่วมในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากในระดับจังหวัดที่ประกอบด้วยภาคชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้
- 2.2 มีกลไกที่มีคุณภาพ โดยชุมชนสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างเท่าเทียม
- 2.3 มีตัวแทนจากองค์กรชุมชนในพื้นที่ที่มาจากประเด็นงานหรือฐานการผลิตที่หลากหลาย (เช่น กลุ่มการผลิต กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้ประกอบการชุมชน) และเข้าร่วมไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของจำนวนองค์ประกอบของกลไกการจัดแผนงานภาพรวมการขับเคลื่อน และการเชื่อมโยงขบวนประเด็นเป็นภาพรวมของจังหวัด

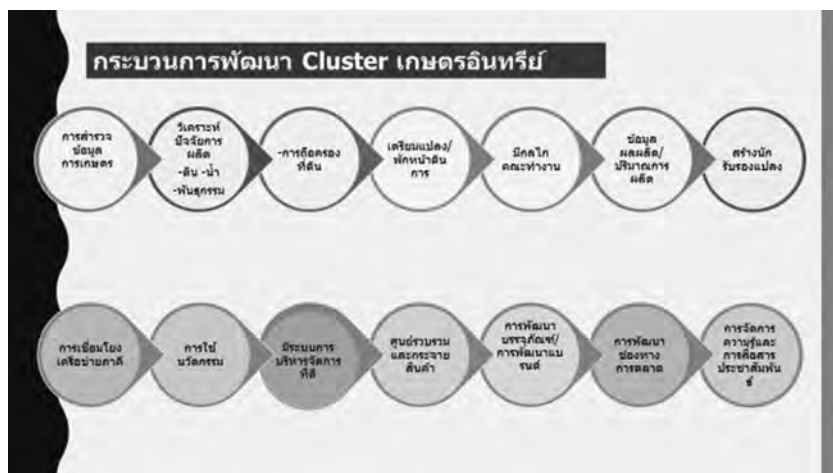
4) การเชื่อมโยงความเป็นเครือข่าย เศรษฐกิจฐานรากของชุมชน
เช่น การผลิต แปรรูป ท่องเที่ยวโดยชุมชน สถาบันการเงินชุมชน ประมง ฯลฯ

5) การจัดระบบการบริหารข้อมูล การจัดการความรู้ และการสื่อสาร
สาธารณะ

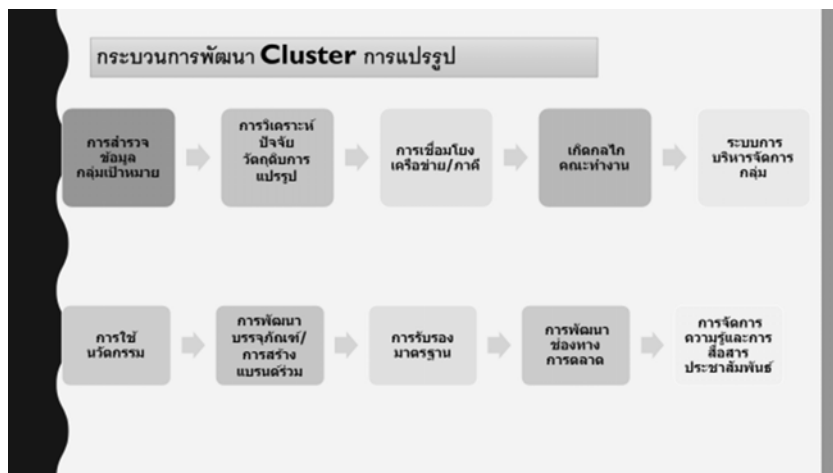
รูปแบบ คลัสเตอร์ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

รูปแบบ คลัสเตอร์ การผลิตแบบวิถีเกษตรอินทรีย์

รูปแบบ คลัสเตอร์ การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยการแปรรูป

รูปแบบ คลัสเตอร์ การพัฒนาช่องทางการตลาด

ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ สภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว จังหวัดปราจีนบุรี

“ปกป้องแหล่งความมั่นคงทางอาหาร สืบสานภูมิปัญญาอาหารพื้นถิ่น
สร้างคุณค่าคืนด้วยเกษตรอินทรีย์ คุณภาพชีวิตดีสู่วิถีพึ่งตนเอง”

ด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน)

สภาองค์กรชุมชนเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

“สายน้ำนำชีวิตสู่เศรษฐกิจตลิ่งชัน

มหัศจรรย์เวนิสตะวันออก บางกอกเมือง 3 กรุง”

ด้านการทำเกษตรทางเลือก (ศาสตร์พระราชา)
สภาองค์กรชุมชนตำบลบึงกาสาม จังหวัดปทุมธานี
“น้อมนำศาสตร์พระราชา สืบสานภูมิปัญญาวิถีชาวนาไทย”

ด้านการแปรรูปด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น
สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลเกาะหวาย จังหวัดนครนายก
“ปลาตุ๋นข้าวกระยาครุสเลิศ ชูเชิดภูมิปัญญาท้องถิ่น
กินเที่ยวงานบุญข้าวจี๋ สืบสานวิถีชาวไทยพวน”

ด้านการจัดการตลาดชุมชน

สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองม่วง จังหวัดสระแก้ว

“ตลาดชุมชน โดยชุมชน คนหนองม่วง สร้างเศรษฐกิจฐานราก”

ด้านการสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนฐานรากระดับจังหวัด จังหวัดระยอง

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
Community Organizations Development Institute (CODI)
912 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทรศัพท์ : 0-2378-8300-9 โทรสาร : 0-2378-8343